

Tao, Zan. (2022). (Çev. Aylin Yılmaz Şaşmaz ve Çile Maden Kalkan). “Çin- Türkiye Arasındaki Manevi Bağ: Tarih ve İmgelem”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (1), 17-40.

Çeviri Makale

ÇİN- TÜRKİYE ARASINDAKİ MANEVİ BAĞ: TARİH VE İMGELEM*

Spiritual Connection between China and Turkey: History and Imagination

Zan TAO**

Çevirmenler

Aylin YILMAZ ŞAŞMAZ**

Çile MADEN KALKAN**

Öz

Bu çalışma, Türk- Çin ilişkilerinin yalnızca devletlerarası bir etkileşimin sonucu değil aynı zamanda geçmişten gelen manevi bir bağa dayandığı varsayımından yola çıkmıştır. 1900'lerde Türkiye Japon modernleşmesini örnek alırken 1920'lerde Japonya'nın Çin'e yönelik emperyalist hırsını keşfeden ve Osmanlı "Türkçülüğü"nü sorunlarına çözüm gören Çin aydınları; ulusal bağımsızlık, reform ve modernleşme açılarından Türkiye'yi örnek almaya başlamıştır. Eski Türklerin, Çin tarih kayıtlarında ve modern araştırmacılarca nasıl tanımlandığı; 1890'lardan başlayarak Çin entelektüellerinin Batı'nın "hasta adam" olarak çağırıldığı iki ülkenin "ortak" kaderine vurguları; Çin'deki modern Türkiye imgelemi ve tarih içindeki değişimi; 1930'larda basılan Türk tarih kitaplarında Çin imgelemi incelenmiştir. Çalışmada, 1940-1970 arası Başkan Mao Zedong'un Kemalist düşünceye yaptığı eleştirilerin, Türk imgelemini de olumsuz etkilediği; Türkiye'de ise aynı dönemlerde Kore Harbi nedeniyle oluşan komünist Çin imgeleminin karşılıklı negatif bir algıyı getirdiği saptanmıştır. Türk tarihçiliğinde,

* Geliş Tarihi / Received: 04.02.2022, Kabul Tarihi / Accepted: 15.06.2022. DOI: 10.34189/asyam.6.1.002

Bu makale, Yindong Eğitim Vakfı'nın Yüksek Öğretim Temel Araştırma Projesi kapsamında "Türkiye'nin Avrasya İdeolojisi" ismiyle yapılan çalışmanın bir ön sonucudur.

** Doç. Dr., Pekin Üniversitesi Tarih Bölümü, zantao79@gmail.com, ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0001-5775-3458>

** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çin Dili ve Edebiyatı ABD, aylin.yilmaz@hbv.edu.tr, ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0001-7863-4140>

** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çin Dili ve Edebiyatı ABD, cile.maden@hbv.edu.tr, ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0003-4736-7101>

tarih anlatısının Çin tarihini esas alınarak, eski Türklerin görkemini vurgulamak adına yazıldıkları; eski Çin'in Türklerin askerî üstünlüğü altında ezilen bir tasvirinin yapıldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih ve İmgelem, Çin- Türk İlişkileri, Karşılıklı Tanıma.

Abstract

This study is based on the assumption that Turkish-Chinese relations are not only the result of an interstate interaction, but also a spiritual bond from the past. While Turkey took Japanese modernization as an example in the 1900s, the Chinese intellectuals who discovered Japan's imperialist ambition towards China in the 1920s and saw Ottoman "Turkism" as a solution to their problems; started to take Turkey as an example in terms of national independence, reform and modernization. How the ancient Turks are defined in Chinese historical records and by modern researchers; Beginning in the 1890s, Chinese intellectuals emphasized the "common" destiny of the two countries that the West called "sick men"; The imagination of modern Turkey in China and its change in history; The Chinese imagery was examined in the Turkish history books published in the 1930s. In the study, it is stated that Mao Zedong's criticisms of Kemalist thought between 1940-1970 also affected the Turkish imagination negatively; In Turkey, on the other hand, it was determined that the imagination of communist China, which was formed due to the Korean War in the same period, brought a mutual negative perception. In Turkish historiography, the historical narrative was written on the basis of Chinese history, in order to emphasize the glory of the ancient Turks; It has been determined that a depiction of ancient China oppressed under the military superiority of the Turks was made.

Keywords: History and Imagination, China -Turkish Relations, Mutual Recognition.

Giriş

Son birkaç yıldır, Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping'in ileri sürdüğü “Bir Kuşak Bir Yol” Proje önerisinin dünya çapında özellikle Çin akademi camiası ve medyasında öne çıkmasıyla beraber, “İpek Yolu” ile “Bir Kuşak Bir Yol”, birlikte anılan anahtar sözcükler haline gelmiştir (<http://epub.cnki.net/grid2008/index/ZKCALD.htm>).¹ Tarihi ipek yolunun hatırlatılarak, tekrar gün yüzüne çıkarılması ile karşılıklı ilişkiler bir çeşit “trend” haline gelmiştir. Bu makalemizde, özellikle Çin ve Türkiye arasında gerçekleşen tarihsel ilişkilere detaylı bir şekilde değinilecektir. Ayrıca tarihi perspektiften, “tarih ve imgelem” temaları çerçevesinde, farklı tarihsel dönemlerin farklı yönleri seçilerek, Türkiye ile Çin arasında inşa edilmiş ilişkiler araştırılıp analiz edilmiştir (Peng, 2014; Palabiyik, 2013; M. Tao, 2011; Tao, 2010).²

“Tarih ve İmgelem”, tarihi gerçek / hakikat ve görüş / [bilişsel] inşaya karşılık gelir. Felsefi açıdan bakarsak, gerçek ya da gerçeklik birbirinden farklı sayısız açıklamaya sahiptir. Tarihsel açıdan en az iki çeşit araştırmaya değer “gerçeklik” kavramı vardır: Var olan somut şeyler ya da belirli zaman ve mekânda olan olaylar (kişiler ve olaylar); imgelemdaki gerçek ise (tanrı, ruh, ülke vb.) insanların yazdığı, kaydettiği, hatırladığı, değer biçtiği gerçeklerdir (yani sözde gerçeklerin ardındaki kavramlar). Önceki objektif gerçeklik, sonrakine ise öznel, yani sübjektif gerçeklik denilebilir. İnsanlık tarihi söz konusu olduğunda, öznel veya imgelem gerçeklik giderek daha önemli bir hale gelmiştir (赫拉利, 2014, 33).

Bu makalede, “tarih ve imgelem” konusunu işlerken sübjektif gerçeklik yönlerine odaklanılarak, aynı zamanda gerçeklik kavramı, imgelem ve [bilişsel] inşa noktalarının da üzerinde durulacaktır.

Arka Plan: Aslında Yabancı Olmadığımız Türkler

Göktürkler, Orta çağ öncesi Çin tarihinin önemli bir parçasıdır. Modern zamanlardan beri Antik Çin'in Göktürlere dair yazılı kayıtları, akademik araştırmalara kaynak oluşturmanın dışında, siyasi ve kültürel ideolojinin de fikir kaynağı olmuştur. Çin ve Türkiye arasındaki bilişsel yapılanmada eski Göktürkler hakkındaki bilgilere de mutlaka değinilmelidir.

“Türk” sözcüğünün en erken ortaya çıkışının, Çin resmî tarihinde Sui-Tang Hanedanlığı dönemine rast geldiği yaygın olarak ileri sürülen bir savdır. Türklerin gerçek tarihinden söz eden pek çok kitap da Tang Hanedanı döneminde basılmıştır (Tablo 1). Tang dönemi tarih kitaplarında bulunan resmî

¹ Yazar tarafından CNKI üzerinde “İpek Yolu” anahtar sözcüğü kullanılarak yapılan arama sonucunda, yakın dönemde şu verilere ulaşılmıştır: 2011 yılında 696, 2012 yılında 742, 2013 yılında 1406 tane sonuca ulaşılmış; belirgin bir artış olduğu; dikkatlice incelendiğinde bu hızlı artışın 2013 Eylül ayından sonra yaşandığı, yani Başkan Xi Jinping'in Kazakistan'daki Nazarbayev Üniversitesi'nde 7 Eylül 2013'te yaptığı “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı” isimli konuşmasından sonra olduğu görülmüştür. CNKI'de “İpek Yolu” anahtar sözcüğü, 27 Eylül 2013- 31 Aralık 2013 aralığı kullanılarak taratıldığında, 857 kayda ulaşılmıştır; yani dört aylık bu sürede geçen bir senedeki kadar yeni kayıt girilmiştir ki asıl bu tarihten sonra kayıt sayısı son derece hızlı bir artış göstermiştir. 2014 yılındaki sayı 5049, 2015 yılında 7236, 2016 yılında 4673 kayıt bulunmaktadır. Eğer “Bir Kuşak Bir Yol” sözcüğü üzerinden bir arama yapılacak olursa, 2014 yılında 986, 2015 yılında 1407, 2016 yılında 11658 adet kayda rastlanabilir. Bahsi geçen sayılar; (<http://epub.cnki.net/grid2008/index/ZKCALD.htm>) adresi üzerinde, 22.04.2017 tarihinde yapılan arama sonuçlarını yansıtmaktadır.

² Bu araştırmanın konusu daha ziyade modern dönem Çinliler-Türkler arası bilişsel yapılaşma ile ilgilidir ve yapılan araştırma sonucunda pek çok kazanım elde edilmiştir. Çin tarafı açısından, Chen Peng'in “Modern Çinlilerin Türkleri Algılayışı 《近代中国人对土耳其的认知》” çalışması; önceki araştırmaları en çok kapsayan ve içeriği en detaylı biçimde hazırlanmış bir çalışmadır. Yazar bu çalışmada, modern dönem Çinlilerin, Türkiye'ye dair algısı ile alakalı bazı veriler için Dr. Chen'in eserinde verdiği ipuçlarından faydalanmıştır. Türkiye açısından bakılacak olursa, Mustafa Serdar Palabiyik'in “The Ottoman Travellers Perceptions of the Far East in the Early Twentieth Century” isimli makalesi, modern dönemde Türklerin Doğu Asya'ya olan bakışı üzerine öncü bir çalışmadır. Bunun dışında yazar, tarihsel bir açıdan Türk milliyetçiliğine bakarken ve dönemdeki modern Çin-Türk ilişkilerini araştırırken, bağlantılar ve iki tarafın birbirini idraki sorunsalları için şu kaynaklardan yararlanmıştır: Min Tao'nun “Modern Devlet ve Ulus İnşası: 20. Yüzyıl Başında Türk Milliyetçiliği Araştırması 《现代国家与民族建构20世纪前期土耳其民族主义研究》” isimli çalışması; Zan Tao'nun, “Çin-Türkiye İlişkileri ve Türkiye'nin Çin'in Yükselişine Bakışı 《中土关系及土耳其对中国崛起的看法》” isimli çalışması.

yazışmalara göre, Sui-Tang Hanedanı zamanında Türklerin yeni bir topluluk olarak düşünülmediği, aksine varlıklarının kabul görmüş olduğunu fark ederiz. İnternet üzerinde dolaşan, çıkış noktası belirsiz bir bilgide “Türk” sözcüğünün ilk defa M.S. 540 yılında ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Aslında, Cen Zhongmian’in yaptığı metin araştırmalarına bakılarak “*Türklerin [yazılı kayıtlarda] ilk ortaya çıkış yılı tayin edilebilir*”. Zhou Hanedanlığı tarih kayıtları, 27. tomar, Yu Wence biyografisine göre; “(büyük toplanma) 8. yıl (542),... (Yu Wence) şanlı büyük efendimiz, dikkatini Sui Irmağı bölgesindeki duruma çevirdi. Her yıl ırmak donarak kapandıktan sonra, Türkler hemen saldırıya geçip yağma yapıyor. ...Wence bu sebepten, bir garnizon kurularak asker hazırlanmasını istedi” (仲勉, 1958: 15). Aslında burada sözü edilen “Türklerin/Göktürklerin” 542 yılından da evvel bölgede olduğu düşünülür. Bunlar aynı zamanda Göktürlere dair en eski tarihî kayıtlardır. Elbette ki burada, *Zhou Tarihi*’nin içinde yer alan Zhenguan 10 yılı (636) kayıtları da düşünülmalıdır. *Wei Tarihi* M.S. 551-554 yıllarında basılmıştır, ancak içerisindeki “*Batı Bölgeleri Biyografisi*” gibi bazı bölümleri kaybedilmiştir. *Wei Tarihi*’nin – *Batı Bölgeleri Biyografisi* bölümü sonradan “*Kuzey Tarihi*”ne ilave edilmiştir. Her ne kadar “*Kuzey Tarihi*” de “*Wei Tarihi*” gibi Zeng Shen tarafından incelenmiş olsa da içeriğindeki detayların incelenmesi şu an için mümkün değildir.³ Bu nedenle M.S. 542 yılındaki Wei Liang döneminin, “Göktürk” kelimesinin kayıtlarda geçtiği ilk araştırma dönemi olarak temel almaktayız (良歿, 2005). Her ne kadar bu kelimenin Çinceye daha önce girmiş olması gerektiğini düşünüyor olsak da ne yazık ki bu konuda kesin kanıtlar bulunamamaktadır (仲勉, 1958: 15).⁴

Tablo 1. Çin Klasiklerine Dahil Edilmiş Türk Kayıtları

Kitap Adı	Yazar	Basım Dönemi	Basım Yılı	Açıklama
Wei Shu	Wei Shou	Kuzey Qi	-	«Batı Bölgeleri Biyografisi» nesilleri «Kuzey Tarihi» ne eklenmiştir.
Sui Shu	Wei Zheng	Tang	629	«49. Tarih Biyografisi- Bei Di» içerisindeki Göktürkler, Batı Göktürkler, Tie Le, Xi, Qi Dan ile ilgili kayıtlar.
Zhou Shu	Linghu Defen	Tang	637	«42. Tarih Biyografisi- Yi Yu» içerisine Göktürkler, Tuyuhun kaydedilmiştir.
Bei Qi Shu	Li Baiyao	Tang	636	Belirli bir kayıt yoktur, ancak Göktürlere yapılan atıflar vardır.
Bei Shi	Li Dashi, Li Yanshou	Tang	659	Kuzey İmparatorluğu «Wei Shu», «Bei Qi Shu», «Zhou Shu» ve «Sui Shu» tarihi kayıtlarının kısaltılmış derlemesi.
Tong Dian	Du You	Tang	801	«Bianfang Shisan- İlk cilt Göktürkler» «Bianfang Shisi- Orta

³ Bkz. 《魏书》, 中华书局, 1974, “Basım Önsöz” ve sayfa 2282 “Karşılaştırmalı notlar”.

⁴ Ayrıca, Cen Zhongmian Beyefendi, “Zhoushu-Yuwenji Biyografisi”nde, geçmişte Türk akınlarıyla karşı karşıya kalındığında olağan uygulamanın “*halkı önceden kaleye yollayıp kaçmak*” olduğunu ifade etmektedir. Böylece, “Türklerin yükselişinin izi Wei’e kadar takip edilebilir”.

				cilt Göktürkler》 《Bianfang Shiwu- Son cilt Göktürkler》
Jiu Tang Shu	Liu Xu	Jin'den sonra	945	《144. Tarih Biyografisi. İlk cilt Göktürkler》 ve 《144. Tarih Biyografisi. Son cilt Göktürkler》 , 《Tong Dian. Bian Fang》 13, 14 ve 15. ciltler
Xin Tang Shu	Song Qi, Ouyang Xiu, Fan Zhen, Lü Xiaqing	Kuzey Song	1060	《140. Tarih Biyografisi· İlk cilt Göktürkler》 《140. Tarih Biyografisi. Son cilt Göktürkler》

Kaynak: Yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

M.S. 630 yılında ünlü keşiş Xuan Zang, Gaochang'dan batıya doğru yola çıkmıştır. Çok geçmeden Tianshan'ı geçen Xuan Zang, günümüz Kırgızistan topraklarına girerek, orada Batı Göktürk Kağanı Se-Yabgu Kağan'ı ziyaret etmiştir. O zamanlar Batı Göktürk Kağanlığı, Gaochang'dan Pers Krallığına uzanan geniş bir bölgede kontrol ve yönetim gücüne sahiptir. Se-Yabgu Kağan, Xuan Zang'ı Hindistan'a gitmemesi, Suyab'da kalması konusunda ikna etmekte başarısız olunca, ona seyahat giderleri için 50 top ipek kumaş hediye etmiş ve onunla beraber yolculuk etmesi için bir de tercüman görevlendirmiştir. Ayrıca Xuan Zang adına, yol üzerindeki hükümdarlara verilmek üzere, muhtelif itimatname evrakları düzenlettirmiştir. Ardından tekrar batıya doğru yola çıkan Xuan Zang önce Semerkant'a ve oradan güneye doğru yürüyerek en sonunda Hindistan'a ulaşmıştır (韩森, 2015: 145-147). Bu tarihsel bilgidenden görüyoruz ki o zamanların İç Asya jeopolitik gerçekliğinde, (Batı) Göktürkler önemli bir role sahiptir.

Tang İmparatoru Taizong, tam da Xuan Zang'ın Batı Göktürk Kağan'ı ile görüştüğü yıl, Doğu Göktürkleri savaşta mağlup etmiştir. Göktürklerin, İç Asya tarihi üzerindeki rolünün önemi hususunda ne Çin tarih kitaplarında ne de sonraki yıllarda yapılan akademik araştırmalarda buna muhalif bir görüş bulunmamaktadır. Göktürk Kağanlığı bir zamanlar, zengin ve güçlü Sui-Tang İmparatorluğu ile yan yana ve başa baş bir mücadele halinde olmuştur. Göktürklerden sonraki nesiller ve farklı etnik grupların tarihine ilişkin, tarihin bu parçasının tüm ayrıntılarıyla kayıt altına alınıp yazılması gerekmektedir. Aynı zamanda Çince kaynaklar, tarih kayıtlarının zenginliği bakımından, Göktürk Kağanlığının bu dönemine ışık tutacak en önemli kaynaklardır. Eski Tang Tarihi-Göktürkler bölümü şu şekilde başlamaktadır: *“Türklerin başlangıcı, Yami (Kağan)'den öncedir, bunun Sui Hanedanlık Tarihinde yazılı kaydı vardır”* (旧唐书·突厥上, 1975: 5153). Türkiye'nin ünlü tarihçilerinden Prof. Dr. İsenbike Togan'ın, *“Eski Tang Tarihi-Çin Kaynaklarında Türkler”* adlı kitabının önsözünde, *“Türklerin tarihi ile ilgili eserlerde, Çin kaynaklarının Türklerin tarihi için öneminden söz edilir”* (Togan, 2006) denilmektedir.

Buna rağmen, Pekin Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Profesör Luo Xin'in söylediği gibi Çin tarih kitaplarındaki kayıtlar, Doğu Göktürk Kağanlığı üzerine odaklanmaktadır; öte yandan Orta Asya ve Batı Asya tarihi ile en yakından ilişkili olan [kağanlık] ise Batı Göktürk Kağanlığı olabilir. Lakin Türkleri “bütün” olarak anlatabilmek için, günümüz Doğu ve Batı Türk dilinin dünya tarihindeki anlatısı (milliyetçiliğin yükselme dönemi ya da sonrası), geriye doğru Doğu Göktürk Kağanlığına kadar takip edilmelidir (yani eski Türklerin beşiği olarak kabul ettiğimiz Altay Dağları). Profesör Luo'ya göre, *“Çin tarih kayıtlarındaki Türkler ve günümüz araştırmacılarının bahsettiği antik dönemlerin Türkçe konuşan etnik grupları, tümüyle birbirinden farklı iki kavramdır”*. Net olarak ifade etmek gerekirse, günümüz toplumu “Türk” sözcüğünü, Türkçe dil ailesine mensup tüm insanlar için genel bir terim olarak kullanmayı tercih etmektedir. Ancak eski zamanlarda bu sözcük özel bir anlam taşımaktadır. Orhun Kitabelerinin Türkçe yazıtlarında, yalnızca Göktürk Kağanlığının idaresinde bulunan topluluklara Türk

denilmekten, Tokuz Oğuzlar gibi (başkaları tarafından) fethedilen, yönetilen topluluklar “Türk” olarak adlandırılmamaktadır. Sonraki nesillerin kendilerini nasıl sınıflandırdığının bir önemi olmaksızın, “Tokuz Oğuzların kendilerini bir zamanlar Türk olarak gördüklerine ya da adlandırdıklarına dair herhangi bir tarihsel kayıt ve kanıt yoktur” (新, 2017: 81 -82).

Bazı Batı ülkelerindeki ve Türkiye’deki araştırmacılar, Hunların açıkça eski dönem Göktürk soyu olduğunu iddia etmektedir. M.S. 6. yüzyılda kurulan “Göktürk İmparatorluğu” da ilk Göktürk İmparatorluğu olarak kabul edilmektedir. Ancak erken dönem “Göktürk İmparatorluğu” tarih araştırmacısı olan İhsan, Göktürkler için şunları söylemiştir: “6.-7. yy.’larda Çin tarihi verileri farklı efsanelerden oluştuğu için, kökenleri net değildir. Onlar belki Hunların, belki Türk etnik gruplarının (Göktürk), belki Tuoba, Wei (Kuzey Wei Hanedanı)’ın zulmünden kaçan Xianbei kuzey göçebe halkının ya da Türk etnik gruplarından Hint-Avrupa insanların bir parçası olabilirler.” ([http://www.allempires.com/article/index.php?q=The Gok Turk Empire](http://www.allempires.com/article/index.php?q=The+Gok+Turk+Empire); 宗正, 1992: 24-25).⁵ Fransız oryantalist (doğubilimci) René Grousset, Rusya’nın güney kesimleri ve Sibirya’nın batı kesimlerindeki bozkırları işgal etmiş eski etnik grupların “Göktürk-Moğollar” olarak bilindiğini ve “*eski Göktürkler-Moğollar içerisindeki ülke yöneticilerinin Çinliler tarafından bilinen “Hunlar” olduklarını ileri sürmektedir*” (格鲁塞, 2003: 27). Çin tarih kayıtlarından yola çıkan oryantalistlere göre, Hunlar ile Göktürklerin pek çok benzerliği vardır. Örneğin, ikisi de Gök tanrıya ibadet ederler (Tengrizm: Gök Tanrı inancı), kurt ikisinin de totemidir.⁶ Günümüzde ise: “*Göktürkler bir zamanlar, Altay etnik grubundaki Moğollar, Mançular, Bulgarlar, hatta belki de Hunlar vb. gibi bir grubun parçası olarak sınıflandırılmaktadır*” (戴维森, 1996: 18). Paul Pelliot’a göre: “*Genellikle Büyük Kavimler Göçü sonrasında Avrupalıların Hunları, Macarlar (Hunlar) olarak isimlendirdiğine inanılır. Onlar Hint-Avrupa insanları değildir. Sonuç olarak günümüzde Hunlar ya da Macarlar, Türk olarak sınıflandırılmaktadır. Türk ismi orijinalde tanımlayıcı bir kelime olsa da anlamı hala tam olarak açıklanamamıştır*” (薛宗正, 1992: 77-78).⁷ Hunların yönetim tabakası her ne kadar Türkler olsa da Hun ya da Macar İttifakı’nın İran unsurlarını içermediği söylenemez” (巴尔托里德 and 伯希和等, 2005: 177-178).⁸

Yukarıda net bir şekilde bahsedilen bu konu, “tarih ve imgelem” ya da “tarihî gerçek ve (bilişsel) yapılandırma” ile çok uyumludur. Bir başka deyişle, genel olarak Türk tarihi ve Türk etnik grubu kavramı altında, nasıl ilişkilendirileceklerine veya [bilişsel olarak] inşa edileceklerine bir ölçüde karar verilebilir. Çin ve Türkiye arasındaki ilişki bu anlamda tarih kayıtları ile birbirine bağlantılıdır. Bir başka deyişle, antik Çin’in güçlü ve zengin hanedanları (özellikle Sui-Tang) ile güçlü Göktürk İmparatorluğu

⁵ “The Gök Türk Empire”, [http://www.allempires.com/article/index.php?q=The Gok Turk Empire](http://www.allempires.com/article/index.php?q=The+Gok+Turk+Empire). Türkçe “gök”; “mavi” ve “gökyüzü” anlamlarına sahiptir. Günümüz Türkçesinde genellikle “gökyüzü” anlamındadır. Sovyet bilgini Bernstein’in görüşüne göre 6-8. yüzyıllarda, “Türk” kelimesi özünde kapsayıcı bir anlam var olmamakla birlikte, genellikle Türk toplumunun baskın kesimine atıfta bulunulmaktadır ve genellikle Türk toplumu içinde yönetici zümre kastedilmektedir. “Türk” sıfatından sıkça bahsedilir. Bu yüzden yazıtlarda “Türk” ismine genellikle “gök” sıfatı eklenir. “Gök Türk üst yönetici kesimin belirtecidir”; yani “gök” antik Türk yazıtlarında soyluları işaret etmektedir.

⁶ Türkler ve Moğolların kurt totemine dair bkz. 韩儒林《突厥蒙古之祖先传说》，载韩儒林《穹庐集元史及西北民族史研究》，上海人民出版社，1982，第274-299页。

⁷ En yeni Türk tarihi kaynaklarına göre, “Türk” sözcüğü tarih içinde pek çok anlamı kapsamıştır, ancak akademisyenlerin araştırmaları sonucunda, kelimenin iki anlamının nispeten doğru olduğu kabul edilmektedir: birinci anlam “ortaya çıkmak, artmak”; diğer anlam ise “güç, güçlü, olgun”; ve “Türk” kelimesi politik isim olarak, “Gök Türk Devleti, 552-740”ne işaret eder. Bkz. Tarih, Lise- 1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2002, p. 38。 Ayrıca Xue Zongzheng’in araştırmasına göre, Batı Wei “Türk” ismini Ru Ruların Türklere verdikleri isimden çevirmiştir ki çeviri uzunca bir süre kullanılıncaya yerleşmiştir. Türk sözcüğü özünde “miğfer” anlamını taşımaktadır. Xue’nin araştırmasına göre, “Türk” kelimesinin kökeni Cypriotların etnik sözcüğü Tigra-hauda’dan gelmektedir ve “tig” “keskin” anlamına sahiptir, sessel dönüşümü sırasında “Türk”e dönüşmüştür ki “demir gibi keskin” anlamı da vardır.

⁸ “İranlılar”, milattan önce birkaç yüzyıl Rusya’nın güney ve batı Sibirya’nın bozkırlarında yaşamış, Hint-Avrupa kökenli bir halktır ki içlerinde İskitler ve Sarmatlar da bulunmaktadır.

aynı dönem ve topraklarda birbiri ile rekabet halinde olmuştur. Hatta bu konuda Çin tarih kayıtları, yani Göktürklerden sonraki nesillerin ve farklı milletlerin tarihini kapsayan Çin'in hanedanlık ve tarih kayıtlarının çokluğu, Batılı araştırmacıların da yararlandığı, sözde eksiksiz “Göktürk/Türk Tarihi'nin” önemli bir referans materyalidir. Merkez düzlüklerdeki hanedanların, Göktürlere nasıl baktığı sorunsalını, geleneksel Çin'in kuzey bölgelerindeki yabancılar ve onların sosyal düzen içerisindeki yeri kavramları altında anlamlandırmamız gerekmektedir.⁹

Çinlilerin, Türkler hakkında Tang Hanedanı sonrasında bir fikri olmadığından bahsedemeyiz. Ancak gerçek tarih kayıtlarını araştırdığımızda, Beş Hanedanlık döneminden sonra çok az sayıda yeni kayda rastlanmaktadır. Bundan sonra Türklerden, başlıca Hitaylar gibi başka milletlerin kökenleri anlatılırken bahsedilmiştir. Song Hanedanından sonra ise Türklerin bahsi Sui-Tang Hanedanları tarihi hakkında konuşurken geçmektedir. Kısaca, İç-Asya tarihinde var olan doğrudan temas sebebiyle, Çinliler ve Türklerin tarih içerisinde birbirlerine yabancı oldukları söylenemez. Aynı şekilde, Çin'in aydın sınıfı ve akademik çalışmalarda bulunmuş bürokratları, Çin'de daha ayrıntılı tarihsel kayıtların bulunması sebebiyle, sonraki nesillerde de Türklerle ve tarihteki olaylara hiç de yabancı değillerdir. Modern zamanlarda benzer durumlara sahip olmaları sebebiyle, “damdan düşenin hâlini, damdan düşen bilir” atasözünü karşılar biçimde, Göktürk ve Çin'in tarihî ilişkisi tekrardan canlandırılarak gün yüzüne çıkarılacaktır.

19. yy. Sonundan 20. yy. Başlarına Kadar Çin-Türkiye Arasındaki Karşılıklı Bilişsel Yapının İnşası

Qing Hanedanının son yıllarında, bir kısım entelektüel kesim, özellikle Kang Youwei'in temsilcisi olduğu reformistler için Türkler (Osmanlı İmparatorluğu), önemli bir dönemsel referans noktası ve benzerlik simgesi olarak yeniden ortaya çıkmaktadır. 1898 yılı Mayıs ayında, Kang Youwei, “*Türklerin (Osmanlı'nın) Zayıflaması*” isimli ünlü eseri yazmıştır. Eserin içinde Kang Youwei, öncelikle Türk-Çin kader ortaklığının altını çizerek şunlardan bahsetmektedir: “*Dünya üzerindeki uluslar içerisinde, Çin ile benzer durumda olan, karşılaştırıldığında koşut diye tabir edebileceğimiz ve geçmişteki yaşanmışlıklarından feyz alabileceğimiz bir tek Türkler vardır*” (志鈞, 1981: 298). Bunun ardından Kang Youwei Çin-Türk koşutluğunu savunurken: “Türkler Hunlardan gelmiştir, Hunlar ise Chunwei'lerin bir devamıdır ve biz de öyleyiz. Sui-Tang Hanedanları döneminde, kuzeyde Gobi Çölü'nden [瀚海] Hazar denizine kadar uzanmakta olan binlerce kilometrelik bir alanı tümüyle kontrol altında tutan, Moğollardan evvel bu derece güçlü başka bir halk yoktur” (志鈞, 1981: 298) demiştir. Bilim insanlarının araştırmalarına göre, Kang Youwei yazdığı “*Türklerin (Osmanlı'nın) Zayıflaması*”ndan önce, Xu Jihan “*Ying Huan Zhi Lue*” isimli eserinde İngilizce “Turkey” kelimesini “Tuerqi” olarak çevirmiş ve bu transliterasyonun uygunluğu, onu bilinen standart kelimelerden biri haline dönüştürmüştür. Kang Youwei ile dönemin Milliyetçi Parti üyeleri, Osmanlı İmparatorluğu'na olan saygıları nedeniyle, “Tuerqi” yerine “Göktürkler” ismini kullanma zorunluluğu hissetmiştir. Milliyetçi Parti'ye göre Türkiye ile Çin'in “özdeş (benzer yapı)” olarak da tanımlanabilecek benzer gelişim aşamaları, ayrıca “eştanı (benzer hastalık)” olarak tanımlanabilecek ciddi dış sorunları vardır. Ancak Kang Youwei sadece “benzer yapı/ hastalık” ile ilgilenmemiş, en çok “benzer tür”e vurgu yapmıştır. Kang'ın saygı duyduğu “Taixi Xin Shi Lan Yao” isimli kitaba göre; Türk ulusu “*Tang Hanedanı döneminde Göktürkler olarak bilinmektedir, son yıllarda ise antik dili bilmeyen Çinli çevirmenler bunu Türkiye olarak yanlış şekilde çevirmektedir*”. Bundan dolayı Kang Youwei, 1896 yılından sonra “Türkiye”ye karşılık “Göktürkleri” kullanmıştır. Antik dönem tarihçisinin, Hunlar/Göktürklerin arasındaki kan bağı ile orta Çin düzlüklerindeki soy ilişkilerini vurgulamaktaki amacı ise bir tür soy ağacı bağlantısı kurmaktır. Böylece orta Çin düzlüklerindeki insanlar artık yabancılaştırılmayacak ve korkutucu görünmeyecektir. Yani Kang Youwei'in burada “benzer tür”ü

⁹ Ayrıca tartışılacaktır.

vurgulamaktaki amacı, iki karşıt taraf arasındaki mesafeyi daraltarak, daha samimi hale getirmektir.¹⁰ Reform hareketi başarısız olduktan sonra, Kang Youwei'in İstanbul'daki seyahatlerinin "Türk Seyahatleri" olarak bilinmesi de şaşırtıcı değildir. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Kang Youwei, "Türkiye" kelimesini kullanmaya başlamıştır.¹¹

Kang Youwei'e göre, Osmanlı İmparatorluğu ile Çin'in sorunu benzerdir; iki taraf da "benzer tür"dür, bu tarz durumlarda "ibret en keskin öğretmendir". Kang Youwei için Osmanlılar (Türkler) ile Çin aynı kadere sahiptir; ikisi de Asya'nın donanımsız, temiz susuz, iyi yolları ve demiryolları olmayan, eğitimsiz, modern dünya bilincinden habersiz, insan hakları olmayan, meclisi olmayan, hukuk kuralları olmayan, bağımsızlığı olmayan, derin krizli "hasta adam"dır (志钧, 1981: 299). Kang Youwei, Çin ile Türkiye arasında bir çeşit "içimizden birileri (bizden olanlar)" hissiyatı inşa etmiştir. "Çin ile Türkiye, Batı Avrupa'ya göre doğudaki hasta adamlardır. Bugünkü Çin ile Türkiye'nin şekli aynı; sorunları aynıdır" (志钧, 1981: 300).

Reformcular, üzerlerinde anayasal monarşi kurulmaya çalışılırsa, Çin'in bu yapıyı uygulayamayacağını göstermek için, Türkiye örneğini kullanmışlar ve anayasal bir düzen kurmak için önce ulusal devrim gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. 20. yy'ın başlarında, Çinli Wang Jingwei konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

"Çin'deki politik görünüm ve durum Osmanlı Türkiye'sinden farklıdır. Osmanlı Türkiye'sinde hükümdar tarafından oluşturulmuş bir anayasadan bahsedilebilirken, Çin'de etnik sorunlardan kaynaklanan engeller sebebiyle bundan kesinlikle bahsedilemez. Bu, benim daha evvelden de bahsettiğim bir durumdur. "Osmanlı Türkiye'si içindeki tüm etnik gruplar arasında, Türk halkı çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu sebepten şu an gücü elinde tutan hükümdar da reformlar için çaba sarf eden kişiler de Türk'tür. Nitekim hükümdar ve tebaasının uyuma sahip olduğu dönemlerde, bir anayasa oluşturmak ve amaca ulaşmak daha mümkündür. Çin'e gelirse durum böyle değildir, yönetim gücünü elinde bulunduran Mançular anayasal bir düzen oluşturmak isterken, Çinliler ve diğer etnik gruplar bunu istememektedir. Aslen sahip olduğu bu büyük fark sayesinde Türk reformları savunucu kazanmıştır. Türk reformlarında, Türkler hareketin başını çekerken, Ma-shi-duo-li-ya'lular [Makenonya?] ise bu reformları onaylamışlardır. Ma-shi-duo-li-ya'luların fikri, arzusu çoğunluğun talebine boyun eğerek azınlıkların bekasını sağlamaktır. Günümüz Han Çinlileri bekalari için Mançulara boyun eğmeyi tercih edebilir mi? Nitekim Yunanlıların bağımsızlık arayışlarında olduğu gibi, Han Çinlilerinin de bu vakadaki duruşları adilanedir. Yunanlılar medeni bir ulus olmaları ve Türkler tarafından fethedilmiş olmaları sebebiyle, Mançular tarafından fethedilmiş Han Çinlileri ile benzer bir konuma sahiptir. Yunan halkı, Türk zaptı altında olduğu dönemde, bağımsızlığın ne demek olduğunu bilmekteydi. Bu yüzden Türk anayasasına da destek verdiler, halkın görüşü de bu yönde olunca, en sonunda bağımsız günlere kavuştular. Bu gerçek ile günümüz Çin Devrim Partisinin kafasını kurcalayan şey aynıdır, hatta bu, aynı zamanda Çinlilerin de eğilim gösterdiği bir durumdur. Sadece Yunanlılar değil, Bulgarlar, Sırp, Romanyalı ve daha niceleri, Türkler tarafından yönetilen farklı halklar, Yunan halkı gibi bağımsızlık arayışına girmiştir ki bu arayışın bir ulusun zorunlu vazifesi olduğu da söylenebilir. Bu durumda, Çinliler utancı kabullenmeli midir? Ma-shi-duo-li-ya'lular [Makedonyalı?] gibi davranabilirler mi?" (汪精卫集, 1929: 201).

¹⁰ 1930'larda, halen Tang döneminde Doğu Türk boylarının yeniden yerleştirilmesine ve Türkiye- Çin arasındaki benzerliklere dem vuran araştırmacılar olmuştur.

¹¹ Bkz. 东阳《康有为（突厥游记）稿刊本的差异及其成因》，《近代史研究》2000年第2期。

Wang Jingwei'in bahsettiği şey, 1908 yılında (II. Meşrutiyet) Genç Türk partizanların yaptıkları devrimlerdir.

Reformistler ve devrimciler, her türlü tarihi uzun uzadıya araştırıp, kendileri ile diğerlerini yan yana koyup karşılaştırıp, Göktürklerin/Türklerin dönemini “benzer hastalık, benzer izler”, “aynı tohum, aynı ırk” olarak inşa etmeye başlamışlardır. Bu da Osmanlı İmparatorluğu ile Çin arasında, farklı görünümlü bir bağlantı ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan önce, “Emir” olarak tabir edebileceğimiz ve Çin'in ülke hâkimiyetine doğrudan tacizlerde bulunan Muhammad Yakub Bey, Osmanlı İmparatorluğu'nun kullanmakta olduğu İslam Birliği kavramını taklit etmiştir. Bu durum, o dönem Çin'in yüksek rütbeli kişileri tarafından bilinmektedir. Ayrıca 20. yy. başlarında Asya'nın doğusuna gelen bazı Türkler, geçtikleri yerlerde etkilerini bırakırken, kendi ülkelerine Doğu-Asya'daki durum hakkında raporlar sunmuşlardır ki bunların içinde Çin ile alakalı kendilerine has görüşleri de bulunmaktadır.

1860'lardan 1920'lere kadar olan süreç, Osmanlı-Türkiye'sinde Panislamcı'lığın ve Pantürkizm'in hızla geliştiği dönemdir. 1860'larda Yakub Bey Xinjiang'ı işgal ederek, orada yerel yönetim kurmuş ve İstanbul'da Osmanlı İmparatorluğu'ndan II. Abdülhamit ile iletişime geçerek onun mührünü kabul etmiştir. Bu ilişki ise Osmanlı İmparatorluğu'nda Panislâmıcı'lığın artan etkisini yansıtmaktadır. Bu, imparatorluğun dünyanın farklı yerlerindeki Müslümanları çekmek için Panislâmıcı'lığı kullanmaya başlamasının nedenidir. Aslında anti-emperyalizm ve anti-sömürgecilik adı altında, imparatorluk kendi itibarını arttırmaya çalışmıştır. Aynı zamanda, Çin'de savunma kuvvetlerinde mücadele eden General Li Hongzhang ve Zuo Zongtang da Türkiye'nin Xinjiang sorununa katılımını kayıt altına almışlardır. 1874 yılında, Li Hongzhang bu durumu yabancı gazeteler ve casuslar aracılığıyla öğrenmiş ve “Chen Fang'ın Genel Durum Analizi, Deniz Kuvvetleri Eğitim ve İnşası” başlığı adı altında konuyu imparatora bildirerek, şunları belirtmiştir: “*Yabancı gazeteler ve West Road araştırmalarının haberlerine göre, Kaşgar lideri Türkiye'nin desteğini almıştır*” (鴻章, ? : 5). Zuo Zongtang da bu haberleri öğrenmiş, kayıtlarda şu şekilde bildirmiştir: “*Kaşgar liderinin isyanı, Rusya ve İngiltere ile ticari ilişkileri Haikou'da herkesin dilinde olan bir haberdir. Haberlere göre, Kaşgarlar Türkler ile yakınlaşmış, İngiltere ve Rusya ile ticari ilişkilere girmişlerdir*”. Fakat Zuo Zongtang Osmanlı'dan endişe duymayarak; “*Osmanlı, yani Duluji, Hindistan'ın beş ülke batısında, Yili ve Kaşgar'dan binlerce kilometre uzaktadır... Osmanlı'nın ulusal gücü yıkılmakta, merkezi otoritesi eskisi gibi değildir*”. Zuo Zongtang ayrıca İslam ülkesi olarak görülen Osmanlı ile Hui azınlıkları arasındaki ilişkinin de farkındadır (宗棠, 1987: 191). Osmanlı-Türklerinin Yakub Bey'e olan desteği, sonraki dönemlerde Çinlilere göre Asya'nın iç kesimlerine yayılmayı teşvik eden Türklerin kullandığı bir “iki yönlü yayılma” politikası haline gelmiştir. Bu, Çin iç işlerine müdahalenin tarihî bir göstergesidir. 1933 yılında, bölücü güçlerin Kaşgar'da “bağımsız devlet” kurmaları ile bunun ardında Türklerin olduğu algısı daha net hale gelmiştir. Bu noktada, modern Türklerin kullandığı “iki yönlü yayılma” politikası, Çin'de Xinjiang'ın iç işlerine olumsuz yönde bir etki ederek günümüze kadar şekillenmiştir.

1890'lardan 1910'lara kadar olan süreçte, Doğu Asya'ya seyahat eden bazı Türklerin, Osmanlıların gönderdiği casuslar olduğuna inanılmaktadır. Xinjiang'da Pantürkizm'i desteklemek için bir okul işleten bu insanların bazıları, Çin hükümeti tarafından yakalanarak sınır dışı edilmişlerdir. Bu insanlar ayrıca Çin ile Japonya arasındaki farklılıkları tarif ettikleri bazı seyahat kayıtlarını da geride bırakmışlardır. Yerel gelenekleri tanıtmalarının yanı sıra, bu seyahat kayıtlarının önemli bir yönü de Türk Müslümanların Doğu Asya'yı nasıl gördüklerini anlatmasıdır. Kısacası dönemin Osmanlı-Türklerinde, Japon hayranlığı ile aynı zamanda Çin'i hor görmesi vardır. Osmanlı-Türkler, modern zamanlarda ana-erkilliklerini korumadaki başarıları yüzünden, Japonların Müslümanlara benzediğini ve Japonya'nın, Doğu'nun örnek ülkesi olduğunu düşünmüşlerdir. Buna karşın Çin; istikbale sahip olmayan, pis ve fakirleşen bir ülke konumunda gösterilmiştir. Onlar, Japonların aslen Müslüman olduklarını, lakin kendilerinin bunun farkında olmadığını belirterek, Japonya'nın çok kolay bir biçimde bir İslam ülkesine dönüşebileceğine işaret etmişlerdir.

Osmanlı-Türklerinin Japonya'ya saygı duyma nedenleri aslında çok basittir. Birinci olarak, Japonların ülke gelişiminde ve güçlenmesinde başarılı olduklarını görmüş ve anlamışlardır. Hatta Japonya o kadar başarılı olmuştur ki Çin'i (1894) ve Rusya'yı (1905) savaşta yenmiştir. İkinci olarak, Japonlar çok medenidir, temizliğe aşırı derecede önem verirler, zarif ve hürmetkârlardır, hayatın ince detaylarına çok önem verirler. Üçüncü olarak, Japonlar modernizasyon sürecinde gelenek ve göreneklerine sahip çıkmakla beraber kıyafetlerinden adetlerine varıncaya kadar tüm örf ve ananelerine halen çok büyük önem vermektedirler. İşte bu birkaç sebep dönemin Osmanlı-Türklerinin, sadece Japonlara hayran olmalarının nedenini açıklamakla kalmaz, aynı zamanda İslam pozisyonu açısından da durumu özetlemektedir.

Osmanlı-Türklerinin Japonya'ya önem verme sebepleri ise "Japonların teknolojik gelişmesi, güçlenmesi ve medeni olmalarının yanı sıra, Japonya'yı sarı ırkın, Doğu'nun ve Asya insanların gururu olarak görmelerinde yatmaktadır" şeklinde özetlenebilir. Aynı şekilde, Süper Güçler'in baskısı ile yüzleşen ve modernizasyon peşinde olan Osmanlı-Türkleri, kendi sorunları içindeki sebep-sonuç ilişkisini derinden anlamış olmalarına rağmen, Japonya gibi bir atılım gerçekleştirememişlerdir. Her şeyden evvel imparatorluğun sorunları çok fazladır ve Japonya'nın seviyesine gelebilmek kısa zamanda gerçekleştirilebilecek bir şey değildir. Lakin yaptıklarıyla Asya'da ve Doğu bölgelerinde kendini konumlandıran Osmanlı-Türkleri, o dönemde çok güçlü bir toplumsal farkındalığa sahiptir. İşte bu Doğunun geri kalması ve Batının gelişiye olması durumu, Doğu halklarının yıkıcı bir krizde olmasına, başarısızlık ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarına yol açmıştır. Bu koşullar altında, Doğulular birleşerek ayağa kalkmak zorundadırlar. Bu tarz bir ittifak öncelikle, İslam Birliği'nin de savunduğu, bütün Müslümanların birleşerek cihat yapması ve Batı'nın sömürgecilik/emperyalizmine karşı çıkılmasını savunur. Neredeyse aynı dönemde, Osmanlı-Türkleri Japonya'yı fark edip, Japonya'yı Doğu'nun lideri olarak kabul ederler. Onlar sadece Japonya'nın Doğu insanlarına ilerleme yolunda önderlik etmesiyle, Batılıların yenilgiye uğratılacağını düşünmektedirler.

Bu düşünceye sahip bazı Türklere göre en önemli şey, kendi içlerinde sahip oldukları bir tür özcü oryantalist anlayıştır. Yani Doğuluların takdirinin Batı ile aynı olmadığı, Doğu'nun aynı Japonya gibi Batı'yı öğrenerek daha da güçlü hale gelebileceğidir. Bunu başarmak için ise Batılılar gibi olma zorunluluğunun bulunmadığı anlayışı hâkimdir. Türkler kendi hayallerini Japonların gerçeğe dönüştürdüğünü görmüşlerdir. Bir taraftan Japonya baştan beri dâhil olduğu Çin uygarlığının dünya düzenini delip geçmeyi başarmış ve onu aşmıştır; diğer taraftan da Rus-Japon savaşı ile sarı ırka, yani Asya kıtasına ve Doğu'ya ait Japonlar, beyaz ırka yani Avrupa'ya ve Batı'ya karşı zafer kazanmışlardır. Bu, Türklere göre Doğu'nun Batı'yı geçebileceğini ve hatta yenebileceğini gösteren tatmin edici ve Japonların namına yaraşır bir kanıttır.

Osmanlı-Türklerinin Çin ile ilgili pek çok kayıt ve iddiaları arasında; Çin'in büyük ama zayıf bir ülke olduğu, nüfusun kalabalık, ancak disiplinsiz olduğu, hukukun üstünlüğünün olmadığı, özellikle Çinlilerin çok pis ve kişisel hijyen, düzen ve nezaket kurallarına dikkat etmedikleri gibi konular bulunmaktadır. Bunların hepsi aslında Japonların şekillendirdiği keskin yargılardır. Onların bu verilerine göre, Çin için hiçbir umut yoktur (Palabıyık, 2013).

1923 yılında, Türkiye'de Kurtuluş Savaşı zaferi, Çin'de Türkiye'yi meşhur kılmış, bağımsızlık ve modernleşme girişimleri, onu Çin için bir rol model haline getirmiştir.

1920 ve 1930'larda, bağımsızlık savaşı tamamlanmış ve büyük önder Mustafa Kemal'in çabaları ile yeni reformlar ile modernleşmeye gidilmiştir. Çinliler, Mustafa Kemal hakkında yazdıkları pek çok makale ve araştırma ile onun idealize edilmesi konusunda ellerinden geleni yapmışlardır. 1922 yılında, Çin Halk Cumhuriyeti Gazetesi'nde "*General Kemal'in Zaferi*" isimli bir şiir yayımlanmış, Mustafa Kemal'in büyük başarılarından bahsedilmiştir (石, 1922).

Bu şiirden, Çin'in Türkleri model olarak aldığını ve bunun temelini ise zayıf ve güçsüz halk kavramında yatmakta olduğunu fark etmek zor değildir. Türklerin bağımsızlık devrimlerinin zaferi, cuntacıların bağımsız bir rejim kurmak istemesine yol açmıştır. Bu durum süper güçlerin fırsat

kollayarak çevresinde dolanıp durduğu Çin'in ileri görüşlü kesiminin, Türklere imrenerek bakmasına sebep olmuştur. Hatta o kadar ki kendini geliştirme amaçlı, Türkiye'yi taklit ve takip etme adına fikirler bile filizlenmeye başlamıştır.

Çin'in entelektüel kesimi, 1920'lerden itibaren Türk devrimlerini ve dönüşümünü dikkatli bir biçimde izlemiştir. Uzun zamandır Çin'de Türk halkının bağımsızlığına imrenmeye devam eden bazı entelektüel ve genç tarihçiler "Yeni Türkiye'ye" yazılarında saygı göstermişlerdir. Aralarında en karakteristik yapılardan biri Liu Keshu'nun kaleme aldığı "Yeni Türkiye" (克述, 1926) adlı eserdir. Bu kitabın, Çin'in modernleşme tarihindeki yeri hakkında, Lin Beidian ve Dong Zhenghua şunu önermişlerdir:

"Liu Keshu'nun 'Yeni Türkiye' adlı eseri, modernizasyon sürecini açıkça hedefine alan ilk tarih monografisidir. 30 bin karakterden oluşan bu etkileyici eser, bir zamanlar Asya'nın bir başka 'Hasta Adamı' olarak adlandırılan, Osmanlı-Türk İmparatorluğu'nun, günümüz toplumuna dönüşüm sürecini bir bütün olarak kaleme almıştır. Çin ile Türkiye yakın dönemlerden beri, benzer acı tecrübeleri tatmıştır. İki ülkenin modernleşme tecrübelerini irdelerken çıkardıkları dersler, karşılıklı referans malzemesi olarak kullanılabilir. Liu Shi yazdığı 'Yeni Türkiye' kitabıyla, "ülke insanlarını uyarmak", "insanları uyandırmak" amacını güttüğünü söyler. Kitabı bir bütün olarak ele aldığımızda, onun içindeki Çin'in bağımsızlık yolunda güçlü ve zengin olması ile modernleşme gayesine ulaşma arzusu gayet açık ve nettir. Dikkate değer bir unsur da kitabın Batı'da onlarca yıldır popüler olmaya başlamış bir kavram olan "modernizasyon" kavramını açıkça kullanıyor olmasıdır.Liu Shi "modernizasyon" ve "Batılılaşma" konularından bahsederken, "modernizasyonu", "Batılılaşma" ile aynı kefeyle koyuyor. Bu, "kendi özünü kaybetmeden Batı'nın faydalı unsurlarını kullanmak" teorisiyle destek bulmuştur. Batı'ya öğrenmeyi savunan Çinli entelektüeller de modernleşme sorunu hakkında genel bir farkındalık seviyesine ulaşmıştır" (被甸 and 正华, 1998).

Yeni Çin kurulmadan önce Liu Keshu ile benzer amaçlar güden Çinli araştırmacılar Türkiye'de modern tarih çalışmalarına büyük çaba harcamış, konu ile ilgili oldukça geniş kapsamlı bir araştırma kitabı yayımlamışlardır.¹² Örneğin, 1928 yılında Cheng Zhongxing "Türk Devrim Tarihi" üzerine bir kitap derlemiştir. Cheng, kitabın Önsözünde şunları dile getirmiştir: "Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca Çinliler, Türk devriminin başarılı olduğunu, ancak bu başarının devamlılığı konusunda aslında başarısız olduklarını biliyorlar. Buna bağlı olarak Çin halkı da ülkemizdeki devrimin başarılı olamayacağından ve başarı ilkesinin tam olarak paylaşılamayacağından endişe ediyorlar. Kitabın amacı Türk devrim hikâyesinin ortaya konulması ve halkın onu okuyarak bilinçlendirilmesidir." (中行, 1928). 1948 yılında Bian Liting "Yeni Türkiye Kuruluş Tarihi"ni derlemiştir. Kitabın ilk bölümünde yazar, Türklerin sarı bir ırk olduğunu savunmaktadır. "Bizler Türk ırkının sarı ırk kanından olduğunu söylüyoruz. Sarı ırk Asya'nın doğu ve batı ucuna kadar uzanan iki ana ülkenin ırkıdır. Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye, yani Doğu ile Batı. Dünya üzerindeki insanların özellikle de sarı ırkın pek çok rengi vardır" (理庭, 1942: 6).

1990'larda, Soğuk Savaş'tan hemen sonra, Hong Konglu bilim adamı Chen Fangzheng, "imparatorluk" ve "ulus devletini" göz önünde bulundurarak, modernleşme perspektifinden Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi üzerine iki makale yazmıştır (方正, 1991: 102-118; 方正, 1992: 77-92).¹³ Bu süreçte, Chen kendi editörlüğü eşliğindeki "Modernleşme Etkisindeki Dünya

¹² Çinlilerin Türk devrim ve reformlarına ilişkin araştırmaları hakkında bkz. 董正华; (Chinese Views of Atatürk and Modern Turkey, 1999).

¹³ İki makale için bkz. 陈方正论文自选集《站在美妙新世纪的门槛上》，辽宁教育出版社，2002，第89-126页。

Serisinin” içine Türk tarihi ile ilgili iki önemli çeviriyi de almıştır.¹⁴ Chen önsözünde, içten bir şekilde “Osmanlı-Türk tecrübelerindeki her badirenin aslında Çin’in yaşadıklarına çok fazla benzediğini, bu nedenle de bu tarih ve yansımalarının dikkate değer olduğunu vurgular... Ayrıca Osmanlı-Türk çıkarımlarının sadece geçmişle sınırlı olmadığını, bugünleri ve geleceği de ilgilendirdiğini” dile getirir. Onun amacı, “uzun zamandır araştırılan bir ulusu anlayarak, karşılaştırma ve ders çıkarımı” (戴维森, 1996) yapmaktır.

1980’lerin sonlarından bu yana, Çin’deki modern araştırmaların yanı sıra modern ve çağdaş Türk tarihi ile ilgili araştırmalar da artmıştır. Luo Rongqu’nun kılavuzluğunda, Pekin Üniversitesi Tarih Bölümünde yüksek lisans yapan Dong Zhenghua yazdığı “Türkiye’nin Modernleşme Yolunun Temel Özellikleri” isimli yüksek lisans tezi içerisinde: “Türkiye’nin modern bir ülke konumuna gelişinde izlediği yol, durmaksızın reformların yapıldığı, oldukça özgün bir yoldur” (正华, 1993: 336) ifadesini kullanmıştır. Buna ek olarak: “Mustafa Kemal ve Türkiye’nin dünya üzerinde yankılanma yaratma sebebi, Türkiye’nin benimsediği kapitalist sistemin uygulanması olmamalıdır. Aksine geri kalmış ülke konumundan çıkarak kendilerine uygun bir gelişme yolunu nasıl başarılı bir biçimde buldukları olmalıdır. Yankılanma sebebini bu perspektiften bakarak anlamalıyız” (正华, 1993: 362). Ayrıca, Xibei Üniversitesi’nde Orta Doğu Araştırmaları yapan Peng Shuzhi ile onun nezaretinde doktorasına devam eden Huang Weimin vb. gibi kişilerin (维民, 2002) ve Yunan Üniversitesinde Profesör Xiao vb. kişilerin Atatürk Devrimleri üzerine yaptıkları çalışmalar da bulunmaktadır (肖宪, 2001). Bu tarz yeni çalışma sonuçlarının hepsi, “modernleşme paradigması” temel yapısından ayrılmaz. Ayrıca bu sonuçlar Türk, Batılı âlimlerin takip ettiği çerçevenin dışına çıkmaksızın, nispeten açık bir biçimde “Batı ve Doğu kültürlerinin karıştığı bir dönemde, ülkenin ilerlemesini ve güç kazanmasını sağlayacak bir yol” bulmaya yöneliktir.

Tarihe bakacak olursak, Türkiye’nin Çin’e model olmasıyla ilgili, 1920-40’lı yıllarda solcu ve milliyetçi entelektüeller birbirinden farklı görüşlere sahiplerdir. Chiang Kai-shek, Çin’in Atatürk’ü olmak isterken; milliyetçiler Çin’de de bir Atatürk ortaya çıkması adına çağrı yapmaktadır.¹⁵ Qu Qiubai, Li Weihan, Hui Daiying gibi komünist parti üyelerinin hepsi, Atatürk’ün önderlik ettiği Türk devrimlerine övgüler yağdırırken, bunu dünya sosyal devrimlerinin bir parçası olarak ele almışlardır. Onun emperyalizme karşı duruşunu vurgulayarak, “hasta adam” konumunda bulunan Çin halkının Türkiye örneğinden öğrenmesi, yekvücut olup emperyalizmi yıkması ve bağımsızlığını kazanıp yeniden dirilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir.¹⁶ Ancak Çin Komünist Partisi (ÇKP)’nin Türk devrimlerinin karakteristik yapısını derinlemesine incelemesi, özellikle Atatürk’ün partisine mensup üyelerin Türk komünist partisini tazyik etmesini takiben, Çin Komünist Partisi Türk devrimlerini, işçi sınıfın statüsünün değişmediği, kapitalist zümre milliyetçilerinin devrimleri olarak eleştirmeye başlamışlardır. 1920’lerin sonlarına gelindiğinde, Çin Komünist Partisi ve sol görüşlü kişilerin Atatürk’ün devrimlerine yönelik eleştirileri giderek artmıştır.

¹⁴ Bu iki kitap şunlardır:伊兹科维兹著《帝国的剖析》，韦德培译，上海学林出版社，1996；[美]戴维森著《从瓦解到新生：土耳其的现代化历程》，张增健、刘同舜译，上海学林出版社，1996。

¹⁵ 1930’larda Çin’in politik durumundaki değişimlerle beraber birçok kişi Chiang Kai-shek’i Türkiye’nin Mustafa Kemal’i gibi görmüştür.

¹⁶ Hatta Huang Zhigao, bir makalesinde, 1921-1925 yılları arasında ÇKP’nin *Kemalist Devrim* dair yaptığı gözlem ve reaksiyonuna değinmiştir. Çin-Türkiye arasında ortak acılardan doğan sempati ve Kemalist Devrimin (Zhigao’nun görüşüne göre) Sovyet Rusya yardımıyla yakaladığı başarının, ÇKP’nin Kemalist Devrim önem vermesini sağladığını ifade etmiştir. Ancak, ÇKP’nin Kemalist Devrimi değerlendirmesi, aynı zamanda Sovyet Rusya’nın Çin’de ittifak arayışını ve Sun Yat-sen’le iş birliği yapma konusundaki stratejik niyetini de yansıtmaktadır. Bu, ÇKP’nin argümanının seçici olduğunu, Kemal’in dönüşünü ve komünist karşıtlığını, bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde, belli ölçüde gizlediğini aktarmıştır. Bkz. 黄志高：《1921-1925年中国共产党对凯末尔革命的观察与反应》，《北京科技大学学报》（社会科学版）2010年第2期。

1924 yılında, Qu Qiubai, Atatürk devrimlerini eleştirmiştir. Ona göre, Atatürk'ün parti üyeleri önceleri var olan halkın geçim ilkesi, sosyalizm unsurlarını bertaraf edip tümüyle kapitalizme yönelmiştir. O, başlarda Türk devrim hareketinin, sol görüşlü Halk Partisi ve Komünist Partiden faydalandığına, görünüşte onlarla ortak hareket ettiğine işaret etmiştir. Ancak Atatürk'ün partisine üyelerin statülerinin sabitleşmesi ve Yunanlılara karşı kazanılan zaferden sonra bu politikanın değişim geçirdiğini, zamanla İtilaf Devletleri ile anlaşma yoluna gidildiğini, sol görüşün bin bir çeşit yöntemle ezilip çiğnendiğini vurgulamıştır:

“Hala, büyük Türkçülük ve İslamcılık ilkesine geri dönülüyor... Diktatör hükümet rejimi değişerek, rejim tamamen burjuvazinin eline geçmiş ve zengin iş adamları ulusal hareketin bel kemiği haline gelmiştir. Çiftçilerin vergileri ise hafifletilmemiştir. Kısacası, Türkiye 1922 yılında Yunanistan'ı yendikten sonra, Türk ulusal hareketinin burjuva doğası tamamen gün yüzüne çıkmıştır. Hükümet meclisi ulusal devrim zaferini pekiştirmek istiyorsa, işçi sınıfını destekleme cesaretine sahip olmalıdır.” (秋白, 1924: 44 -60).

1925 yılında Kuomintang yanlısı Dai Jitao, sürekli Sun Yat-sen'in Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni birleştirme ile tarım ve sanayiye destekleyen üçlü politikasına, ayrıca Çin Komünist Partisi tarafından yönetilen devrimci mücadeleye karşı iftiralar içeren makaleler yayımlamıştır. Bu konuda Qu Qiubai “Çin Ulusal Devrimi ve Dai Jitao” isimli meşhur bir makalesinde, Dai Jitao'nun gerici bakış açısını eleştirerek analiz etmiştir. Makalede, Qu Qiubai Dai Jitao'dan alıntı yaparak: “*Komünist Enternasyonal genellikle nefret doludur... Türk millî kuvvetlerinin komünizm karşıtı politikası oldukça serttir (öldür, hapsed) kim olduğunu bilmene gerek yok... Bu şekilde bir stratejinin başarılı olması mümkün değildir.*” Qu Qiubai'ın eleştirisine göre: “*Bu baskı politikası tehditidir, rejim gelmeden önceki tahmini tehdittir! Türk Komünist Parti organizasyonu sınıf mücadelesi zayıfladığından dolayı çok iyi değildir. Böylece Türk muhafazakârları, işçi köylülerin yoksulluğundan faydalanıp güç kazanabilmekteyken, buna karşılık Komünist parti, işçi ve köylüler ezilmektedir. Sözde Türk “ulusal kültürü” kurtarılmaktadır, ancak Türk halkı hala baskılardan mustarıptir. Bu, Dai Jitao'nun Çin'de uygulamak istediği türde bir devrimdir!*” (中国国民革命与戴季陶主义, 1985: 196).¹⁷ Burada, Qu Qiubai'ın yaptığı, Dai Jitao'ya Türk devriminin eksikliği ve Türk Komünist Partisi'ne karşı Türk muhafazakârlarının yüksek baskı politikasını mukayese ederek iletmektir. Qu Qiubai'ın Türk devriminin başarılı olmasına ve ulusal ideolojinin yenileştirilip Türk millî kültürünün canlandırılmasına rağmen vurguladığı konu, Türk halkının hala ezilmekte olduğudur. Buna göre de Dai Jitao'nun ulusal devrimcilik iddiası ile halkın gerçek kurtuluşunun getirilemeyeceği aşikârdır. Bu noktada Türkiye olumsuz bir örnek teşkil edecek şekilde gösterilerek Çin Komünist Partisi'nin Kuomintang'ı eleştirebilmesi için bir silah olarak kullanılmıştır.

Kemalistlerin, Türkiye'nin sol kanadına karşı tutum ve davranışları Çin devrimini de etkilemiştir. Luo Fuhui, Sovyet Rusya'nın Sun Yat-sen'e yardımlarının geç kalmasının nedenini açıklarken, özellikle de Türk millî hareketinin gölgesi konusunu ele almıştır. Luo, Sovyetler Birliği'nin Mustafa Kemal'in devrimine maddi ve manevi yardımda bulunarak, Türkiye'de ulusal kurtuluş mücadelesini başarılı kıldığına işaret etmiştir. Ancak Türkiye, Sovyet Rusya ile taraf olmak yerine Kafkasya toprakları hakkında onlarla bir anlaşmazlığa düşmüş ve Komünistlere zulmetmeye başlamıştır. Bütün bu yaşananlar Sovyet Komünist Partisi'ne ulusal bağımsızlık ve kurtuluş hareketi başarılı olsa bile, bunun sosyalist bir devrime dönüştürülüp geliştirilemeyeceğini; aksine devrimin bölünmesi olduğunu hissettirmiştir. 1922-1925 yıllarında, Sovyetler Birliği ve Komünist Enternasyonal (Komintern) Sun Yat-sen'in Milliyetçi Partisine yardım konusunda çekingen bir tutum sergilemiş ve baştan beri onun

¹⁷ Bu makale, Eylül 1925'te *Xiangdao Zhou* Gazetesi tarafından yayımlanan 《反戴季陶的国民革命观》 isimli kitapta bulunmaktadır.

ikinci bir Atatürk olmasından kaygılanmışlardır (福惠, 2000). Komünist Enternasyonal doğal olarak gerçek komünist partilere direkt olarak yardım etmeye daha çok önem vermektedir.

Soğuk Savaş Dönemi Çin-Türk İmgeleminin Karşılıklı İnşası

Soğuk savaş zamanında, Çinlilerin Türkiye'ye olan idrakini, Mao Zedong'un Türkiye hakkında görüşleri doğrudan etkilemiştir. 1940 yılında Mao Zedong kaleme aldığı “Yeni Demokrasi Üzerine” içinde Kemalizm'i eleştirmiştir:

“İlk emperyalist savaş ve Ekim Devrimi sonrasında belirli özel koşullar nedeniyle (burjuvazi Yunan işgaline karşı zafer kazandı, proleter güç çok zayıf), Türkiye’de Kemalist küçük burjuvaların diktatörlüğü ortaya çıkmıştır. Yani II. Dünya Savaşı’nda ve Sovyetler Birliği sosyalizmin inşasını çoktan tamamladıktan sonra, ikinci bir Türkiye’nin varlığından söz etmek şöyle dursun, özellikle 450 milyon nüfusa sahip bir Türkiye’ye izin verilemez. Çin’de bulunan özel koşullar nedeniyle (burjuvazinin güçsüz ve uzlaşmacı tavrı, proletaryanın gücü ve devrimlerin bütünselliği), işler Çin için hiçbir zaman Türkiye’deki kadar kolay olmayacaktır. 1927 yılında ilk büyük devrim başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra, Çin burjuvazisinin bazı mensupları Kemalizm diye seslerini yükseltmedi mi? Mamafih, Çin’in Kemal’i nerede? Çin burjuva diktatörlüğü ve kapitalist toplumu nerede? Buna ek olarak Kemal’in Türkiye’si bile sonuçta kendini İngiliz-Fransız emperyalizminin kollarına atmak zorunda kaldı, gün be gün yarı sömürge konumuna gelerek gerici emperyalist dünyanın bir parçası haline geldi. Günümüz uluslararası çerçevesinde, yarı-sömürge durumundaki kolonilerin kahramanları ya emperyalizm ile savaş hatlarında dururken dünya karşıdevrim gücünün bir parçasına dönüşüyor ya da anti-emperyalist savaş hatlarında dururken dünya devrimci güçlerinin bir parçası haline geliyorlar. Bu alternatiflerin ikisi dışında başka bir yol da yoktur” (毛泽东选集, 1991: 680 -681).

1950’lerin sonunda Mao Zedong, yukarıdaki görüşü diplomatik amaçlarla gözden geçirmiştir. 2 Eylül 1958’de Brezilya’daki muhabirlerle yaptığı röportajda Mao Zedong şunları açıkça dile getirmiştir:

“İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ‘Yeni Demokrasi Teorisinden’ bahsederken, Kemal Atatürk’ün inşa ettiği Türkiye gibi bir ülkeyi görmenin imkânsız olduğunu söyledim. Sömürgeci ve yarı sömürgeci burjuvazi, emperyalist cephenin önünde durursa, anti-emperyalist cepheye durmaktan başka bir yol yoktur. Aslında bu görüş sadece bazı ülkeler için uygundur ve Hindistan, Endonezya ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler için geçerli değildir. Onlar emperyalist ya da sosyalist ülkeler değil, aksine milliyetçi ülkelerdir. Latin Amerika’da da bu şekilde birçok ülke vardır ve gelecekte sayıları daha da artacaktır. Bu ülkeler tarafsız pozisyonda durmakta ve iki gruba da katılmamaktadırlar.” (毛泽东文集, 1999: 401-402).

Ancak Türkiye ABD’nin müttefikidir ve mevcut küresel koşullar altında sadece Çin’in karşısında bir konumda var olabilmektedir. 1960 yılında, Mao Zedong şunları dile getirmiştir: “Dünyadaki en büyük emperyalizm Amerikan emperyalizmidir ve birçok ülkede koşu köpekleri vardır. Emperyalizm tarafından desteklenen insanlar, kitleler tarafından geri çevrilen insanlardır. Çan Kay Şek, Syngman Rhee, Nobusuke Kishi, Fulgencio Batista, Sayyid, Adnan Menderes¹⁸ gibiler ya halk tarafından devrilmiş ya da halk tarafından devrileceklerdir” (人民日报, 10 Mayıs 1960).

Türkiye açısından bakıldığında, 1950’lerdeki Kore Savaşı, Türkiye’de Çin’e karşı olumsuz bir imaj oluşmasına neden olmuştur. Çünkü Türkiye, Amerika liderliğindeki sözde Birleşmiş Milletler güçlerine katılarak doğrudan birlik göndermiş, bu durum iki eski ulusun modern tarihte ilk defa Kore Savaş alanında karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Daha da önemlisi bu savaşın her iki ulusun psikolojisi üzerinde olumsuz bir etkisi olmuştur. Çin’e göre ise, Çin hükümeti emperyalizmin politik çizgisini kınamaya devam ederken, Türkiye her zaman, özellikle de 1950’lerdeki Menderes Hükümeti

¹⁸ Dönemin Türkiye Başbakanı, 27 Mayıs 1960 darbesiyle tutuklandı ve ertesi yıl idam cezasına çarptırıldı.

zamanında, Amerika emperyalizminin koşu köpeği olmuştur. Türkiye’de, Çağdaş Üngör’ün araştırmalarına göre, Türkiye’nin anıları, basın raporları ve Kore Savaşı hakkındaki basın yorumları “*Türklerin Doğu Asya ülkelerini, özellikle de Kızıl Çin’in boyutlarını anlamalarını sağlamıştır*”. Ayrıca “*Çinli askerleri kötü düşmanlar, zavallı savaş esirleri veya komünist çocukça inananlar olarak tasvir eden bu anlatılar, Türklerin bu topraklar ve halkı üzerinde uzun vadeli bir imaj oluşturmuştur*” (Üngör, 2006: 405-420).

Soğuk Savaş sırasındaki ideolojik mücadele, tüm ülkeler üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Türkiye’nin iktidardaki seçkinleri, Soğuk Savaş döneminde çok güçlü bir anti-komünist tutum sergilemiştir. Çin’in bakış açısından, 1960’lı yıllarda Türkiye’deki sol harekete ve Türk insanına desteğimizi, *People’s Daily* Gazetesinin de desteği ile açıkladık (*人民日报*, 5 Mayıs 1960). Sonuç olarak, günümüze kadar Çin’i anlamayan pek çok Türk’ün kafasında halen “Kızıl Çin imajı” yerini korumaktadır.

Türk Halkının Tarih Görüşünde Göktürkler ve Çin

Etnik kökenleri konusunda günümüz Türkleri, köklü bir İç Asya imgelemine sahiptir ve bu imgelemin, Çin yazılı tarih materyallerinin desteğine ihtiyacı vardır. Aynı zamanda da kaçınılmaz surette Çin’de vuku bulan tarihsel yakın münasebet, günümüzde hala yenilenmesi gereken bir “imgelemdir” ve süregelen tarihte de Çin-Türk ilişkisine ihtiyaç bulunmaktadır. Tam da bu anlamda, iki ülke liderleri görüştükları zaman Türklerin genellikle bahsettikleri “*2000 yıl evvel iki ülkenin kapı komşusu olmaları*” tarzındaki ifadeler (Adıbelli, 2007) Türk millî tarih anlatısının bakış açısına göre kabul edilebilirdir.

Türkiye’yi en tipik Türkçe konuşulan ülke olarak örnek alacak olursak, milliyetçi anlatının eski Türk tarihinden kaçınma lüksü olmadığı gibi, ayrıca ona odaklanarak araştırma zorunluluğu vardır. Bunun başlıca nedeni, Türkçe konuşan bir soyun kurduğu Osmanlı İmparatorluğu’nun halefleri olan Türklerin, modern bir ulus devleti olduktan sonra kendi tarihlerini nasıl yeniden inşa edecekleri sorunu ile yüzleşmek zorunluluğunda olmalarıdır. Elbette Türkiye kendine özgü özelliklere sahiptir. Misal, Fransız araştırmacı Etienne Copeaux şöyle demiştir (1998: 7):

“Tarihsel olarak bakacak olursak, Türklerin ataları Altay’dan Viyana’ya, birbirine bağlı göç yolları üzerinde durmaksızın ilerlemiştir. Yarı yolda İslam dinini kabul etmiş ve özümsemişlerdir. Onlar İslam’ın taşıyıcısı ve yayıcısı olmuş, İslam dini ise onlara Orta Doğu mirasını katmıştır. Öncelikle Anadolu’ya yerleşen, ardından Balkanlara gelen Türklerin, bu toprakların geçmişiyle ve de üzerinde yaşamış halklarla karmaşık bir ilişkiye sahip olmaları kaçınılmazdır. 20. yy.’ın başlarında bu tarz ilişkiler bir dizi trajediyi ortaya çıkarmıştır. Bu koşullar altında, bu tarz karmaşık toprak ilişkileri (bu ilişkinin kendisi tarihsel hikâyenin temelidir) kaçınılmaz olarak bir kimlik sorununun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tarz bir sorunla, tarih ders kitaplarında yüzleşme zorunluluğu da vardır”

Türk milliyetçiliği anlatısı hakkındaki araştırmamızda; Günümüz Türkiye halkının tarihsel görüşünde var olan genel milliyetçilik tarihinin, politik ve eskiye dönük oluşuna, aynı zamanda Türk halkının ayırt edici unsurlarına yerleşip kök salmış olduğuna da dikkat çekmek istiyoruz (涛, 2011). Türkiye ve özellikle çağdaş Türk milletinin tarihsel kökenini araştırmak için, İç Asya’nın tarihini incelemekten kaçmak imkânsızdır. Copeaux’a göre, Anadolu’da yaşayan çağdaş Türkler, aynı zamanda memleket (anayurt) adının verilmesine rağmen aslında aşına olmadıkları bir yerde yaşayan, zaman zaman vatan hasreti çeken asıl Türklerdir. Bu, aynı zamanda Türkler tarafından da onaylanan tarihsel bir anlatıdır (1998: 9). Eski Orta Asya tarihi uzmanı Richard N. Frye de şunları dile getirmiştir: “*Çağdaş Türk ulusu sakinlerinin yaslandığı iki yer vardır: Altay Dağları’ndaki İç Asya ve Anadolu. Bu iki yerde de büyük oranda Çağdaş Türkler ve Türk kültürü mevcuttur*” (Frye, 1998).

Öyleyse Çin, Türkiye’nin tarih anlatımında nasıl ifade edilmiştir?

Öncelikle Çin'in milliyetçilik dönemindeki "imgelem"ine bakmalıyız. Yazarın bahsettiği Kemalizm dönemine işaret eden milliyetçilik dönemi, tarihî açıdan 1930-1940'lı yılları kapsamaktadır. Bu dönemin Türkiye'sinde, "Türk Tarihine Bakış" (*Türk Tarih Tezi*) olarak ileri sürülen bakış açısına göre; dünyadaki ilk insanlar Orta Asya'da ortaya çıkmışlardır. En eski etnik grup da Türklerdir ve Türkler uygarlıklarını buradan dünyaya yaymışlardır. Bu nedenle, dünyadaki tüm büyük uygarlıklar Türkler tarafından oluşturulmuştur (涛, 2011). Kemal Atatürk'ün talimatlarına göre oluşturulan bu tarihsel görüşe dair Ayşe Afet İnan özetle şunları belirtmiştir (1939).

"Atalarımız birçok büyük ülkeyi yaratmış olan muhteşem medeniyetlerin ustalarıdır... Türk devletinin gerçek ustaları yakın tarihte göç etmiş olanlar değildir. Türkler yuvarlak başlı bir ırk olup, bir zamanlar Anadolu'da büyük bir ulus yaratmış millettir. Ülkenin orijinal kültür toprağı, Orta Asya iklimidir. Daha sonra iklim koşullarındaki değişiklikler onları cilalı taş aletlerini kullanmaya, tarımsal üretimi öğrenmeye ve metal eritip işleme işçiliğinde usta olmaya itmiştir. Orta Asya'dan başlayarak doğuya ve güneye doğru, ayrıca batıdan Hainan'ın kuzeyine doğru yayılmışlardır. Gittikleri yerlere yerleşerek medeniyetler yaratmışlardır. Bazı yerlerde kendileri yerli halk olurken, bazı yerlerde oradaki yerli halkla birleşmişlerdir. Avrupa'da kemik yapısı olarak uzun kafalı bir ırk ile karşılaşılırken; Anadolu, Irak, Mısır ve Ege bölgesindeki medeniyetlerde, aslen Orta Asya'daki gibi yuvarlak kafalı olan bir ırkla karşılaşılır. Günümüzdeki çocuklarımız da bu ırktandır. Kemal Atatürk'ün tarih görüşü bu şekilde özetlenebilir".

"Türk tarihsel görüşü", Orta Asya'dan göç ederek çıkan Göktürklerin dünya uygarlığı üzerindeki etkisine ve hala Orta Asya'da bulunan Göktürklerin faaliyetlerine atıfta bulunmaktadır. Orta Asya'daki memleketlerinin neresi olduğu belirlendikten sonra, Türk tarihsel görüşünün ele alması gereken ilk şey ise Türkler ve Çinliler arasındaki ilişkiler konusudur. Çünkü Orta Asya'da bulunan ve göçlerle ortaya çıkan Türkler hem jeopolitik olarak hem de tarih kayıtlarında, esasen ilk olarak Çinlilerle en yakın ilişkilere sahip olmuşlardır.

Önceden anlatılan tarihsel bakış açısının ışığı altında, Türkiye'nin resmî tarih ders kitabı, Türklerin Çin kültürüne nasıl bir etki yaptıklarını "kanıtlamıştır":

"Çin'de saf ırk yoktur. Çin'in en erken yaşayanları farklı iki ırktan gelmektedir. Bunlardan biri yerli halktır, diğeri ise Orta Asya'dan gelen soylu sınıfa dâhildir. Bu, uygarlığın yaratıcısı ve savaşçı olan bir başka ırktır. Aslında, tarihinin ilk sayfalarından itibaren Çin, Türklerden gelen aralıksız işgal ve saldırılara maruz kalmıştır. Çok sayıda Türk, eski ülkelerinden durmaksızın göç ederek, Çin'in özellikle kuzey kesimlerine gelmiştir. Günümüzde Çin'in batı bölgelerinden Gansu eyaletinde, Çinli olarak adlandırılan milyonlarca insan, halen Türklere özgü bazı karakteristik özellikler taşımaktadır... Çin'in politik tarihi Beş İmparator döneminden başlar; ilk İmparator Fu Xi'dir; Çin'i bir devlet haline dönüştüren de Fu Xi'dir. Beş İmparator'un Çin'i yönettiği dönem, M.Ö. 3000'lerden evveldir. Fu Xi, Gansu'da doğmuştur; Türklerse M.Ö. 4000-5000 yılları arası gibi erken bir tarihte buraya ayak basmış ve yerleşmişlerdir." (Tarih I, 1932; Tarih I, 2001: 56).

Bu tarz yöntemleri kullanarak; Xia, Shang, Zhou hanedanı kurucularının hepsinin Türk olduğunu iddia ediyor ve Qin Shi Huang'ın da Türk olduğunu ekliyorlar. Han Hanedanı dönemini yazarken ise bu imparatorunun da Türk olduğunu kanıtlamak dışında bir çare kalmıyor. Mantıken Çin ve yabancı ülkeler arası ilişkiler üzerine tarih ders kitaplarında şunlar bulunmaktadır: "*Çin İmparatoru'nun en korktuğu şey Hun İmparatorluğu'dur. ...Çin korkunç bir baskı ve tahribata uğramıştır*" (Tarih I, 2001: 58). "*M.S. 3. yy.'dan sonra Çin'de, birbirinden farklı kabilelerdeki Türkler dahi Cengiz Han'ın yönetimi altında birleştiler. Yerli bir lider, 14. yy.'da bir hanedan kurdu (Ming Hanedanı) ve Cengiz Han'ın İmparatorluğuna son verdi*" (Tarih I, 2001: 58).

Bizim yukarıda bahsedilen tarihsel görüşle ilgili dikkatlice analiz yapmamız gerekmektedir. Günümüze değin Türklerin tarih anlatımı içerisinde, hep Hunların tarihine Göktürk tarihi gibi ya da

Türkiye tarihiymiş gibi davranılmıştır. İlaveten Türkler, Hun İmparatorluğunu Türklerin kurduğu ilk imparatorluk olarak düşünmektedir. 1930'lardaki Türk tarih ders kitapları içinde: “Türkler, çok eskiden ve farklı dönemlerde Orta Asya'dan göç ederek, farklı topraklar üzerinde pek çok ülke kurmuşlardır. Memleketlerinde kalmayı seçen Türkler de yine farklı dönemlerde, farklı ülkeler kurmuştur. Bunlardan en eski ve bilineni Asya Hun İmparatorluğu'dur” (Tarih I, 2001: 63) ifadeleri yer almaktadır. 21. yy.'da Türklerin tarih kitaplarında şu şekilde bir açıklama bulunmaktadır: “Orta Asya hakkında bildiğimiz, en eski ve düzenli Türk devleti, Hunlar tarafından kurulmuştur. Onlar Göktürklerin ve Uygurların atalarıdır. M.Ö. 3. yy.'da Hunlar güçlenmiş ve özellikle Çinliler onların muazzam güçlerini hissetmiştir” (Tarih I, 2001: 39).

“Türk tarihsel görüşü”, milliyetçiliğin yükselişte olduğu altın dönemlerde, kuraklık yüzünden göç eden Türklerin, uygarlık açısından Çin medeniyetini büyük ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır. Bu durum, Çin uygarlığının gelişmesine ve ilerlemesine de önemli katkılarda bulunmuştur (Tarih I, 2001: 28). Türklerin, Hunlara yüklediği ve Çin'i korkutan birkaç öz değer; köklü, medeni, güçlü bir yapıya sahip olmalarıdır. Türkler, 1930'ların tarih ders kitaplarında; Hunların hukuk, iş ve siyasi örgütlenme ve benzeri konulardaki gelişmişliğini vurgulamışlardır. Özellikle; “Çin halkı, Hun İmparatorluğu'ndan çok yararlanmıştı. Türklerin takvimi Çin'de bulunan en erken takvimdir” ifadesi ile yine onlardan bahsederler (Tarih I, 2001: 66). 21. yy.'ın tarih ders kitaplarında; Göktürk ve Çin ilişkilerinin siyasi düzeyde çok yakın ve bir o kadar da savaş çıkmasına müsait olduğundan; kültürel düzeyde ise Çin kültürünü at kültürü ve gök tanrı inancı bakımından etkilediğinden bahsedilmektedir (Tarih I, 2001: 62).

Kısaca özetlemek gerekirse, Çin tarih kayıtlarının da odak noktası olan Doğu Göktürk İmparatorluğu, Türk tarihinin önemli bir parçası konumundadır. Ayrıca yine Çin tarih kayıtlarında bulunan ve muhtelif kökenlere sahip Türkler, “birörnek” bir şekilde ele alınmıştır. Hunlardan Tuoba'ya, Göktürklerden Uygurlara kadar anlatı bağlantıları üretilmiştir. Bu şekilde Türk halkının tarihi, İç Asya tarihindeki Hunlara kadar direkt olarak izlenip takip edilmiş, buradan Hunların da Hun-Türk oldukları sonucuna varılmıştır. Bu İç-Asya göçebe halklarının, uzun soluklu çekişmelerinin hedefi ise merkez topraklardaki Çin Hanedanıdır. Bu nedenle, Türk milliyetçi anlatılarına göre, Çin hep öncelikli olarak uğraşılması gereken bir konudur. Yine bu anlatılara göre Çin, genellikle saldırılara karşı sadece savunma yapabilen bir hedef olarak konumlandırılmıştır. Çin uygarlık anlamında ise Türklerin farklı ecdatlarından da çok şey öğrenmiştir. Bu örnekten kolayca görülebileceği üzere, hangi ülke halkının tarihi anlatısı olursa olsun, milliyetçi unsurları içinde barındırması kaçınılmazdır.

Peki, Çinliler benzer sorunlar hakkında ne düşünüyor? Profesör Luo Xin, Çin tarihinde kayıt altına alınan Türk tarihi kapsamının önceden çok dar olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca uluslararası düzeyde ve özellikle Türkiye'de, Türkleri genelleme eğiliminin farklılık gösterdiğine; Çin'in ise Türkler üzerine uzmanlaşma eğiliminde olduğuna işaret etmiştir. Xue Zongzheng da Türk isminin sadece ulusa has bir isim olduğunu, millî bir genel terim olmadığını belirtir. “Türk” sözcüğünün kavramsal manası, runik tabletlerde Ashina klanını merkezine alan Göktürklerle sınırlandırılmalıdır ki onlar eski tarihte ortaya çıkmış ve son bulmuş etnik bir gruptur:

“6. yy.'dan 8. yy.'a kadarki dönem Türk ulusunun en aktif olduğu dönemdir. 8. yy.'da çoktan Doğu ve Batı Göktürk Hanedan rejimleri sona ermiştir. ...Ashina klanının yönettiği Göktürklerin, mağlup olup bölgeye dağılan parçaları bir süre daha varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir; lakin artık korkutucu politik bir kuvvete sahip değillerdir. En son 11. yy.'a gelindiğinde, Göktürk soyunun iki büyük kolu olan Doğu ve Batı Göktürkler, çoktan birbirinin peşi sıra ortadan kaybolmuştur. Onların torunları, bölgede yaşayan farklı kabilelere katılmış; başka etnik grupların, kabilelerin isimlerini kullanmış ve böylece onlarla karışınca tarihin yeni bir dönemi de başlamıştır.” (宗正, 1992: 698).

Xue Zongzheng, yabancı bilim insanlarının yukarıdaki görüşlerini eleştirmiş, Batılı bilginlerin ortak zafiyetini kastederek şöyle demiştir:

“Dilbilimin egemenliği tarih araştırmalarının eksikliğini gizledi. Pers ve Arapça dokümanlara aşırı bel bağlanması, Çince tarihsel dokümanları bulandırdı. Sonuç olarak bu durum da Türk/Göktürk kapsamının limitsiz genişlemesine ve Türk tarihi araştırma kapsamının belirsizleşmesine yol açtı. Görünen o ki “Türk” adı, kesin tanıma sahip tarihi eski bir ulusun adı olmaktan çıkmıştır. Bilakis batıdan Xuedanier kanalına, doğudan Hexi koridoruna kadar uzanan bölgede, Türkçe konuşan ulusların, hatta tarihin sayfalarında Hun, Moğol gibi hepsi Kuzey Asya, Orta Asya göçebe halklarının ortak isimlerine genel atıf yapan bir hale dönüşmüştür. Bu anlayış baştan sona hatalıdır, biz körü körüne bu yolu izlememeli ve eleştirel yaklaşmalıyız” (宗正, 1992: 23-24).

Xueshi’ya göre, Türk ulusu ve Türk dil ailesi birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış iki kategoridir. Ayrıca Batılı bilim insanlarının sözde “Türkoloji” araştırmaları (Xueshi, Türkoloji’yi bağımsız bir araştırma kolu olarak kabul etmez) bu iki kategoriye karıştırmaktadır. “Dilbilim araştırmaları, tarih araştırmaları ile yer değiştirmiş ve onların yerini almıştır. Bu yüzden yakın dönem araştırmalarda, ‘Türk dil ailesine mensup bütün halklar Göktürklerin torunlarıdır, ortak tarih ve kültüre sahiplerdir’ şeklinde hatalı bir sonuç elde edilmektedir”. Nesnel olarak bu durum Pantürkizm için ideolojik köken sağlamıştır. Ülkelerin Türkçülük savunucuları direkt olarak Türkoloji’nin çarpıttığı tarihi, kendi çıkarları için kullanmışlardır. Aslında, “Tarihteki Göktürk/Türk halkı ile modern dünyada Türk dili konuşan halklar tümüyle birbirinden farklıdır. Gerçekten de önceki sonra gelenin ortak atası değil, sonraki de öncekinin doğrudan ilişkili soyu değildir. İkisinin arasındaki ilişki ancak dil ailesi kategorisindekilerin arasındaki kadar bir yakınlığa sahiptir” (宗正, 1992: 25-29). Aslına bakacak olursak, bu konuda iki taraf arasında dolaylı bir tarihsel çatışma vardır ve bunun ardındaki politik nedenler de aşikârdır, yani Türkçülük meselesi ile alakalıdır.¹⁹

21. yy.’da Çin ve Türkiye’nin Bilişsel Yapısı

Soğuk Savaş sonrasında Türklerin Çin hakkında önem verdiği alan ticaret olmuştur. Türkiye, Çin’in muazzam nüfusunun yarattığı pazar değerinin farkına çok erken varmıştır. Günümüzde, Türklerin Çin imgelemi ile bu durumun çok yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Türkiye’de 1980’lerde gerçekleşen açılım sonrasında etkin bir biçimde küreselleşmeye uyum sağlanırken; aynı dönemde Asya-Pasifik bölgesindeki Çin, reformlar geçirerek dışa açılmıştır. Türkiye, özellikle Çin’in büyük pazar değerine dikkat göstererek buraya odaklanmıştır. Bu açıdan, sıklıkla zikredilen ve 1980 ihtilali ardından göreve gelen Türk Cumhurbaşkanı General Kenan Evren’in söylediği: “Eğer Çin halkının hepsi bizim mandalinalarımızı satın alırsa zengin oluruz” (Atlı, 2007) cümlesi önemlidir. Bu cümle, o dönem Çin pazarının büyük potansiyeli karşısında Türklerin ilgisini ortaya koyan ünlü ve sembolik bir söz olmuştur.

21. yy.’da Türklerin, Çin’in sahip olduğu büyük pazar potansiyeline olan algısı, Çinlilerin Türk emtiasına taleplerinin artmasını arzu etmekten, seyahat için Türkiye’ye çok sayıda Çinli turist çekme arzusuna dönüşmüştür. Bu sayede Türkiye, Çin ile arasındaki büyük ticaret açığını dengelemeyi umut etmiştir. 2007 yılında Türkiye dış ticaretten sorumlu Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen, bir röportajında şunları söylemiştir: “Çin’de her yıl yurtdışına seyahat eden 40 milyon insan var ve yaklaşık 200 bin kişinin Türkiye’ye gelebileceği kuşkusuz. Umarım ileride daha fazla Çinli Türkiye’ye gelir ve daha fazla para harcar, bu sayede biz de daha fazla para kazanırız” (访土耳其代表团团长、外贸部部长科萨德·图兹曼中土合作前景广阔, 30 Nisan 2017).

Türkiye’de, Çin’in gelecek vaat eden ve Amerikan hegemonyasına meydan okuyan bir ülke olduğu, dünya politik alanında gün be gün büyüdüğü ve nüfuzunu artırarak bir anda yükselecek bir güç olduğuna dair popüler bir bakış açısı da bulunmaktadır. Kutay Karaca’nın savına göre: “Birleşik

¹⁹ Bu soru, bu makalede geniş bir biçimde ele alınamayacağından bkz. 答涛《从历史的角度看“双泛”》，载《大观》（第五辑），2011.

*Devletlerin tek taraflı dünya düzenine cesurca meydan okuyabilecek ve direnebilecek tek ülke Çin'dir". Mehmet Ögütçü ise Çin'in bugünkü yeri ve gelecekteki potansiyeli üzerine düşündüğümüzde, Türkiye için Çin ve Amerika'nın eşit derecede öneme sahip olduğuna; hatta Amerika, Avrupa ve Japonya ile karşılaştırdığımızda Çin'in daha da önemli olduğuna inanmaktadır. Deniz Ülke Arıboğan'a göre ise, "Eğer Türkiye'de dış politikaya yön verenler, geleceğin uluslararası öneme sahip bir bölgesi olarak Uzak Doğu'yu düşünmemeye ve Avrupa-Amerikan yanlısı bir rotada ısrarcı olmaya devam ederlerse bu büyük bir hata olur". 1996 yılında Hasret Çomak: "Türkiye'nin, 2025'te bir süper güç olması beklenen Çin ile iş birliğini teşvik etmesi; hatta iş birliği için yeni fırsatlar yaratması şarttır" demiştir (Ersoy, 2008). Bazı Türkiye gözlemcileri de Türkiye'nin Orta Asya'daki çıkarlarını korumak için *Shanghai Beşlisi* ile yakınlaşması, onunla iyi ilişkiler kurması gerektiğine inanmaktadırlar. Bu sebepten Türkiye, Çin'e iş birliği yapma konusundaki iyi niyetini göstermek zorundadır. Çin'in yüzleşmek durumunda olduğu en acil ihtiyacı, yani Türkiye'nin ona sağlayabileceği şey, doğu-batı arasındaki köprü statüsü ve terörle mücadele alanında iş birliğidir. Gözlemcilere göre, Türkiye'nin özellikle ikinci açıdan, Çin'i rahatsız eden "Doğu Türkistan" ve "terörizm" sorunlarıyla mücadele etmek adına, Çin ile iş birliği yapması gerekmektedir. Türkiye, yalnızca bu yolla Shanghai Beşlisi üzerinde önemli bir etki yaratabilir ve Çin'in Türkiye'yi farklı alanlarda da dinlemesini sağlayabilir (Akgür ve Çakıroğlu, 2008).*

Tabii ki Çin'e karşı sert bir tutum takınan Türkler de vardır. İlk olarak muhafazakâr kesim, taviz verenlerin ekonomik milliyetçiliği asla anlamadıklarına; Çin'in, Türkiye'yi Avrupa Birliği, yani harika fırsatlar sunan bir pazar için bir sıçrama tahtası olarak gördüğüne inanmaktadır. Bu nedenle onların düşündüğü; "Çin, sattığımız her türlü şeyi almaya hazır ve Çin'i kaybedemeyiz" tarzı görüşler, sadece cahilce öne atılmış ve bir sonuca varmayacak varsayımlardır". İkinci olarak, muhafazakâr kesimin başka ülkelerin içişlerine karışmamayı gerekçe göstererek Çin'in "Doğu Türkistan" sorununu görmezden gelme politikası "en mantıksız gerekçedir". Çünkü onlara göre Çin'in 60'lı yıllarda Türkiye'deki solculara verdiği destek de ülkenin iç işlerine müdahaledir (Ekrem, 2006; Hablemitoğlu, 2007).

Bugün, Türkiye'nin Çin imgelemi üç faktörden etkilenmektedir. En başta, eski "Pantürkizm/Türkçülük" sorunu vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ülke adındaki Türkiye kelimesinin kökü "Türk" tür, biz bunu zaman zaman "Tujue突厥", zaman zaman "Tuerqi土耳其" olarak tercüme ediyoruz. 19. yy. sonundan beri "Tujue-Turk" olarak tanımlanan farklı etnik gruplardan kişiler, Türkiye'yi kendi vatanları olarak görmüştür. O dönemde Türkiye'de bulunan, Çin'den gelme Uygurlu entelektüeller de bu tarz bir hissiyata kapılmışlardır. Türkçülüğün etkilerinden biri, Türkçe konuşan farklı halklar arasında, kökenlerinin ortak olabileceği düşüncesini tartışmaya izin vermesidir. Türkiye İçişleri Bakanlığı'na göre, ülke sınırları içinde yaklaşık 30 bin Uygurlu bulunmaktadır. Tabii ki bunların arasında çok sayıda, önceki göçlerle gelen kişilerin torunları da bulunmaktadır. Türkiye, kendini Türkçe konuşan farklı halkların lideri olarak görmektedir. Çin'in Sincan bölgesini ise Türkiye'deki herkes genellikle "Doğu Türkistan" olarak adlandırmaktadır. Bu sorun, elbette iki ülke arasında kolayca ateşlenebilen hassas bir noktadır. Bu, kesinlikle Türkiye'de hangi siyasi parti olursa olsun hepsinin zor görmezden gelebileceği bir sorundur. Tarihte, bu tarz siyasal Türkçülük, yani büyük bir Türk devleti kurma sanrıları, temelde kimse tarafından ciddiye alınmasa da bunun kültürdeki ve zihindeki etkisi büyüktür. Doğal olarak belirli zamanlarda siyasi tarafı açığa çıkmaktadır. Mesela, sık sık ortaya çıkan Çin karşıtı sorunlar buna örnek olarak gösterilebilir.

İkinci olarak, İslamcılık (Panislamizm) sorunu vardır. Tüm dünyada 1 milyardan fazla Müslüman bulunmaktadır. Onlar, tek bir Tanrıya; yani Allah'a inanır, Kur'an okur, bir yöne doğru ibadet ederler. Aralarında doğal olarak bir tür "kardeşlik" bağı vardır. Bu kardeşlik bağı aynı zamanda İslamcılık denen bir ideolojiye dönüşmüştür. 19.yy'ın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun başlattığı ve bilinçli bir şekilde kullandığı bu ideolojinin kökeninde iki amaç bulunmaktadır: Birincisi, din vasıtasıyla Müslümanları birleştirmek; ikincisi Batı sömürgeciliğine karşı çıkmaktır. Erdoğan döneminde, İslamcı Adalet ve Kalkınma Partisi dünyadaki Müslüman azınlıkların sorunlarına özel bir önem göstermektedir.

Sonuç

Tartışmayı, modernleşme üzerinden değerlendirerek nihayete erdirmek mümkündür. Çoğu Çinli, geçmişten gelen alışkanlıklar yüzünden Türkiye’yi Doğu ülkesi olarak sayar. Bu sebepten Türkiye’nin günümüz tarihindeki Batılılaşma yönü kolayca gözden kaçırılmaktadır. Özellikle Çin’in gün geçtikçe geliştiği şu günlerde, bir tür kendiliğinden genişleme farkındalığı, tabii ki pek çok kişinin de Türkiye’yi görmemesine sebep olmaktadır. Bu da onun bazı aktif internet kullanıcıları tarafından Batı Asya’nın “Hindi Ülkesi” olarak adlandırılmasına yol açmaktadır. Türk medeniyetinin Batılı karakteri, sadece Türklerin kendi propagandası ya da Avrupa Birliğine katılma konusunda atılmış çeşitli başarısız uğraşların ortaya çıkardığı bir durum değildir. Dönemin eski Dışişleri Bakanı ve eski Başbakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye’nin NATO’ya verdiği önem hakkında şunları kaleme almıştır:

“İki büyük grup arasındaki Soğuk Savaş yüzünden değil, daha ziyade özgür bir dünya elde edebilmek adına NATO önemli ve gereklidir. Hala tam anlamıyla özgür bir dünya elde edilemediğinden, NATO’nun varlığı zorunludur; buna binaen Soğuk Savaşın bitmesiyle NATO’nun da dağılması gerektiği görüşü hatalıdır. Türkiye NATO içerisinde sadece güvenlik ya da stratejik bir seçenek değil, ayrıca değerli bir seçenektir. Hâlihazırda, Türkiye ile Avrupa Birliği, NATO, Amerika arasında çok sayıda sorun vardır. Lakin aralarındaki ilişkide köklü bir değişiklik bulunmamaktadır. Türkiye lideri, Shanghai Beşlisini kullanarak Batı ile olan ilişkiyi dengelemekten hoşlansa da bize göre, bu esasen bir çeşit propaganda gerekliliğidir. Bu tarz propagandalarda Çin, alternatif bir seçenek olarak sunulsa da pratikte durum öyle değildir. Türkiye’nin değeri hem İslam ülkesi olmasında hem de pek çok unsurunun Batılı olmasında yatmaktadır. Türkiye ve Batılı ülkelerin benzer biçimde üzerinde durdukları din özgürlüğü ve etnik azınlık meseleleri, Batı bağlamında evrensel bir sorundur. Bu sorun üzerinden Türkler Çin’e saldırmakta, diğer batılı ülkeler ise aynı sebepten Türkiye’ye saldırmaktadır!” (Tao, 2016: 53-58).

Basitçe söylemek gerekirse, günümüzde Türkiye’nin Çin imgelemine ve bilişsel yapısını etkileyen üç şey; “Pantürkizm”, “Panislamizm” ve “Modernleşme”dir.

Çinliler, daha çok Kuzey-Batı sınır güvenliği nazarında Türkiye’ye önem vermiştir. Bunu takiben 19. yy. sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun, Qing Hanedanının yüksek rütbeli saray memurları üzerinde bıraktığı müdahaleci izlenim, günümüze kadar değişmeden gelmiştir.

Modern zamanlarda, Çinliler Türkiye’den bahsederken pek çok şey akıllarına gelmektedir. Bunların içinde eski Göktürkler ve günümüz Sincan sorunu, Türk futbolu, göbek dansı da bulunmaktadır. Bilgi çağında, bu tip unsurların etkisi eş zamanlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu da Çinlilerin, Türkiye tarihi ve gerçekliğine olan algısı ile imgeleminin daha çoğulcu bir karakterle ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ancak eski çağlardan bu yana hangi dönem olursa olsun, Çin’in Göktürk/Türkiye üzerine görüşleri, elbette ki Türklerin Çin hakkındaki görüşlerini de içermektedir. Kaçınılmaz olarak hepsi benmerkezci karakteristik özelliklere sahiptir.

Bugün Çin ve Türkiye arasında tekrar karşılıklı “büyük ölçekli” olaylar cereyan etmektedir. Çin-Türk ilişkilerini bugününü tartışmak adına tarihe dönülmelidir. Çünkü tarih bugünün aynasıdır. Çok uzun zamandan beri Çin ve Türkiye; uygarlık, teknoloji, coğrafya sebeplerinden dolayı birbirlerine uzaktır. Ancak 1991 yılından sonra, soğuk savaşın bitişini takiben, en sonunda Çin-Türkiye arasında ilişkilerin yeniden başladığı bir döneme girilmiştir. 21. yy.’a gelindiğinde ise “Bir Kuşak Bir Yol Projesinin” ortaya çıkmasını takiben Türkiye, Çin’in önemli ortaklarından biri olacaktır. Özellikle Orta Asya’da Türkçe konuşulan yerlerde ve Kafkasya bölgesinde, Çin ile Türkiye ortaklığı, var olan büyük bir boşluğu dolduracaktır.

Kaynaklar

Cince Kaynaklar

- 巴尔托里德 and 伯希和等. (2005). *中亚简史 (外一种)*. (Çev. 耿世民). Zhonghua Book Company.
- 陈方正. (1991). “毁灭与新生I 奥斯曼帝国的现代化历程”. *Hongkong*. 7, 102-118.
- 陈方正. (1992). “毁灭与新生II 土耳其的威权体制与民主历程”. *Hongkong*. 9, 77-92.
- 戴维森. (1996). “从瓦解到新生：土耳其的现代化历程”. (Çev. 张增健、刘同舜译). Shanghai Xuelin Press.
- 董正华. (1993). “土耳其现代化道路的基本特点以凯末尔改革为重点”. In *各国现代化比较研究*. (Düz. 罗荣渠). Shaanxi People's Publishing House, 362.
- 恶石. (1922). “祝基玛尔将军胜利”. *Republic of China Daily · Awakening*. 22.
- 访土耳其代表团团长、外贸部部长科萨德· 图兹曼中土合作前景广阔. (30 April 2017), http://www.fjsen.com/misc/2007-09/10/content_317363.htm.
- 格鲁塞. (2003). *草原帝国*. (Çev. 黎荔). International Culture Publishing Company.
- 韩森 (2015). *丝绸之路新史*. (Çev. 张湛). Beijing United Publishing Company.
- 赫拉利. (2014). *人类简史：从动物到上帝*. (Çev. 林俊宏). CITIC Press.
- 黄维民. (2002). *中东国家通史*. Commercial Press. Turkey Volume.
- 旧唐书 突厥上* (1975). Beijing Zhonghua Book Company.
- 李鸿章. (?). “奏陈方今天下大势及分条复陈练兵造船筹饷各事”. In *同治朝筹办夷务始末*. 90 (5).
- 理庭. (1942). *新土耳其建国史*. Independent Press.
- 林被甸 and 董正华. (1998). “现代化研究在中国的兴起与发展”. *Historical Research*. 5.
- 罗福惠. (2000). “苏俄（联）对孙中山的援助为何既迟又少？兼论土耳其民族运动的阴影”. *Journal of Central China Normal University* (Humanities and Social Sciences Edition). 2.
- 罗新. (2017). “从于都斤山到伊斯坦布尔突厥记忆的遗失与重建”. In *全球史评论*. China Social Science Press. 11.
- 罗新. (2017). “从于都斤山到伊斯坦布尔突厥记忆的遗失与重建”. In *全球史评论*. China Social Science Press. 11.
- 柳克述. (1926). New Turkey Commercial Press.
- 毛泽东选集*. (1991). People's Publishing House. 2.
- 毛泽东文集*. (1999). People's Publishing House. 7.
- 瞿秋白. (1924). “国民革命之土耳其”. *Xin Qingnian Magazine*. 4, 44-60.
- 人民日报 (People's Daily)*. (10 Mayıs 1960). “毛泽东说必须结成统一战线战胜帝国主义”. 1st Edition.

人民日报 (People's Daily). (5 Mayıs 1960). “坚决支持土耳其人民的爱国主义斗争”. 1st Edition.

汤志钧. (1981). *康有为政论集*. Zhonghua Book Company.

魏良弢. (2005). “突厥汗国与中亚”. *Western Regions Research*. 3.

汪精卫集. (1929). Guangming Book Company.

肖宪等. (2001). *沉痾猛药土耳其的凯末尔改革*. Nanjing University Press.

薛宗正. (1992). *突史*. China Social Sciences Press.

咎涛. (2011). *现代国家与民族建构20世纪前期土耳其民族主义研究*. Sanlian Publishing.

咎涛. (2016). *重新发现土耳其*. Southwestern University of Finance and Economics Press.

中国国民革命与戴季陶主义载. (1985). “瞿秋自选集”. Beijing: People's Publishing House.

中行. (1928). *土耳其革命史*. Minzhi Bookstore.

岑仲勉. (1958). *突厥集史*. Beijing Zhonghua Book Company.

左宗棠. (1987). “复陈海防塞防及关外剿抚粮运情形折”. In *左宗棠全集·奏稿*. Yuelu Publishing House. 6.

Diğer Kaynaklar

Adıbelli, B. (2007). *Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Afet İnan, A. (1939). “Atatürk ve Tarih Tezi”. *Belleten*. 3 (10).

Akgür, Y. ve Çakıroğlu, E. (2008). “Şanghay İş Birliği Örgütü”. *Koksav E- Bülten*. Apr., 29.

Atlı, A. (2007). “Türkiye- Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri İçin Bir Yol Haritası”. *Asya Pasifik'te Gündem- Bahçeşehir Üniversitesi Asya Pasifik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 6 (7).

Copeaux, E. (1998). *Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ekrem, N. H. (2006). “Türk- Çin İlişkilerinin Gelişmesi”, *Uzak Doğu- Pasifik Araştırmaları Masası*, August 22.

Ersoy, E. (2008). “Turkey- China Political Relations”, <http://www.chinacircle.biz/turkey-china-political-relations/>.

Frye, N. R. (1998). *The Heritage of Central Asia: From Antiquity to The Turkish Expansion*. Princeton: Markus Wiener Publishers.

Hablemitoğlu, N. (2007). “Türkiye-Çin İlişkilerinde Göz ardı Edilen Bir Boyut: Hükümet-Çin-Doğu Türkistan”, <http://www.hakimiyetimilliyeye.org/index.php?news=610>.

Palabıyık, M. S. (2013). “The Ottoman Travellers Perceptions of the Far East in the Early Twentieth Century”. *Bilig- Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 65.

Peng, C. (2014). “Modern Çinlilerin Türkleri Algılayışı” 《近代中国人对土耳其的认知》, Çin Renmin Üniversitesi Doktora Tezi.

Tao, M. (2011). “Modern Devlet ve Ulus İnşası: 20. Yüzyıl Başında Türk Milliyetçiliği Araştırması” 《现代国家与民族建构20世纪前期土耳其民族主义研究》. Sanlian Yayınevi.

Tao, Z. (2010). “Çin-Türkiye İlişkileri ve Türkiye'nin Çin'in Yükselişine Bakışı” 《中土关系及土耳其对中国崛起的看法》. *Arap Dünyası Çalışmaları*. 4, 59-66.

Tarih I-Lise Ders Kitabı. (1932). İstanbul: Devlet Matbaası.

Tarih I-Lise Ders Kitabı. (2001). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Tarih I-Lise Ders Kitabı. (2001). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

“The Gök Türk Empire”, [http://www.allempires.com/article/index.php? q](http://www.allempires.com/article/index.php?q).

Togan, İ. (2006). *Çin Kaynaklarında Türkler- Eski Tang Tarihi Açıklamalı Metin Neşri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Üngör, Ç. (2006). “Perceptions of China in the Turkish Korean War Narratives”. *Turkish Studies*. 7 (3), 405-420.

Zhenghua, D. (1999). Chinese Views of Atatürk and Modern Turkey, *Uluslararası Konferansı: Atatürk ve Modern Türkiye*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 669-675.

<http://epub.cnki.net/grid2008/index/ZKCALD.htm> (e.t.: 22 Nisan, 2017).

